

SPREČAVANJE I BORBA PROTIV SEKSIZMA NA LOKALNOM NIVOU NA KOSOVU*

Vodič za žene i muškarce u lokalnoj politici

Kongres lokalnih i regionalnih
vlasti Saveta Evrope

The Congress

Le Congrès

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

SPREČAVANJE I BORBA PROTIV SEKSIZMA NA LOKALNOM NIVOU NA KOSOVU*

Vodič za žene i muškarce
u lokalnoj politici

| Original:

| *Preventing and combatting sexism at the local
| level in Kosovo*: A guide for women and men in
| local politics (English version)*

| Tekst koji je kreirao Savet Evrope i koji se
| koristi uz njegovu dozvolu. Ovaj dokument
| se objavljuje na osnovu dogovora sa Savetom
| Evrope.

| Mišljenja izražena u ovom radu odgovornost su
| autora i ne moraju nužno odražavati zvaničnu
| politiku Saveta Evrope.

| Dozvoljeno je objavljivanje odlomaka (do 500
| reči), izuzev u komercijalne svrhe, sve dotle dok
| se vodi računa o očuvanju integriteta teksta,
| odlomak se ne koristi van konteksta, njime se
| ne pruža nepotpuna informacija niti se čitalac
| na neki drugi način dovodi u zabludu u pogledu
| prirode, opsega ili sadržaja teksta. Izvor teksta
| uvek mora biti označen kako sledi: „© Savet
| Evrope, godina objavljivanja“. Svi ostali zahtevi
| u vezi sa reprodukcijom/prevodom celine ili
| dela ovog dokumenta treba da budu upućeni
| Direktoratu za komunikacije, Savet Evrope (F
| 67075 Strasbourg Cedex or publishing@coe.int).

| Svi ostali zahtevi u vezi sa ovom publikacijom
| treba da budu upućeni Kongresu lokalnih i
| regionalnih vlasti Saveta Evrope.

| Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Saveta
| Evrope
| F 67075 Strazbur Cedex
| Francuska
| I-mejl: congress.adm@coe.int

| Dizajn korica i prelom: YUSTON
| Ilustracije: Good Way

| © Council of Europe, Decembar 2021.

Izrazi zahvalnosti

Ovaj vodič za žene i muškarce u lokalnoj politici o Sprečavanju i borbi protiv seksizma na lokalnom nivou na Kosovu* razvijen je u okviru projekta „[Promovisanje lokalne demokratije](#)“, koji sprovodi Kongres lokalnih i regionalnih vlasti u sklopu saradnje Saveta Evrope sa Kosovom*.

Autori Vodiča su eksperti za rodnu ravnopravnost dr Gabrielle Bardall i Iliriana Banjska, uz doprinos koji je radu na tekstu pružila Donjeta Morina, takođe ekspert za rodnu ravnopravnost. Za koordinaciju celokupnog rada postaralo se Odeljenje za saradnju i spoljne odnose Sekretarijata Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Saveta Evrope.

Ovaj vodič je deo serije vodiča namenjenih svakoj pojedinačnoj zemlji koji su posvećeni sprečavanju i borbi protiv seksizma u lokalnoj politici; namena je tih vodiča da se izabrani i imenovani lokalni predstavnici i kandidati naoružaju znanjem i veštinama koje su im neophodni da prepoznaju seksističko ponašanje i uhvate se ukoštac s njim, kao i da preispitaju i uvedu mehanizame za sprečavanje i borbu protiv seksizma.

* Svako pominjanje Kosova u ovom tekstu, bez obzira da li je reč o teritoriji, institucijama ili stanovništvu, podrazumeva punu usklađenost s Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija br. 1244. i ne prejudicira status Kosova.

Sadržaj

Predgovor	7
Uvod	8
Žene u lokalnoj vlasti: pravni okvir i aktuelna statistika	10
Prepoznavanje seksizma u lokalnoj vlasti	15
Borba protiv seksizma primenom praktičnih mera	20
Ulazne tačke za strategiju borbe protiv seksizma u kojoj učestvuje više aktera istovremeno	21
Poboljšanje utemeljenog odlučivanja	21
Određivanje ciljeva i praćenje napretka kroz saradnju sa organizacijama civilnog društva	23
Osposobljavanje kandidatkinja i potencijalnih kandidatkinja za snalaženje u lokalnoj politici	24
Saradnja sa muškarcima u borbi protiv seksizma i promovisanju rodne ravnopravnosti	25
Utvrdjivanje standarda i uvođenje mera za pospešivanje transparentnosti	28
Instrumentalizacija regionalnih i nacionalnih mreža rodne ravnopravnosti	29
Integrisanje novih tehnologija	30
Institucionalni kanali za borbu protiv seksizma unutar lokalne vlasti	32
Kodeksi ponašanja i etičke smernice	32
Referenti za odgovornost i odbori za etički standard	34
Uloga udruženja lokalnih i regionalnih vlasti	37
Uloga Nacionalne kancelarije ombudsmana	38
Kazne, izvršenje i pravni lekovi	39
Obezbeđivanje pravnih resursa	41
Promovisanje rodne ravnopravnosti u vlastima na lokalnom nivou putem konkretnih mera	43
Donošenje privremenih posebnih mera (TSM) za lokalnu vlast	43
Ostale strukturne reforme i sektorske politike	44
Zaključak	47

Predgovor

Rodna ravnopravnost i ravnopravno učešće žena i muškaraca u politici i na svim nivoima donošenja odluka mnogi su priznali kao od suštinskog značaja za prosperitetnija i stabilnija društva. Savet Evrope je prevenciju i borbu protiv rodni stereotipa i seksizma učinio svojim prvim strateškim ciljem u svojoj Strategiji rodne ravnopravnosti. Isto tako, Agenda Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2030 potvrđuje rodnu ravnopravnost i jake institucije kao dva od svojih 17 ciljeva.

Prepoznajući negativne uticaje seksizma, Komitet ministara Saveta Evrope usvojio je Preporuku o sprečavanju i borbi protiv seksizma sveobuhvatnim nizom mera osmišljenih da spreče i osude seksizam, i pozivajući na specifično delovanje uključujući zakon kojim se osuđuje seksizam i kriminalizuje seksistički govor mržnje.

U okviru Saveta Evrope, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Saveta Evrope radi na uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca, uključujući kroz svoju Preporuku i izveštaj o sprečavanju i borbi protiv seksističkog nasilja u politici i podsticanje lokalnih i regionalnih vlasti da preduzmu odgovarajuće mere u svojim institucijama i administraciji.

Za sprečavanje i borbu protiv seksizma potreban je usredsređen napor lokalnih i regionalnih izabраниh predstavnika uz podršku javne uprave na svim nivoima, organa za sprovođenje reda i civilnog društva. Potrebno je uspostaviti delotvorne strukture, mehanizme i sektorske politike kako bi se promovisala ravnopravnost žena i muškaraca u javnim institucijama.

Na Kosovu* su žene i dalje slabo zastupljene u politici uprkos znatnom napretku koji je ostvaren na opštim izborima 2021. godine. U duhu Evropske povelje o lokalnoj samoupravi i prava građana na učestvovanje u poslovima lokalne vlasti ovaj vodič nastoji da naoruža lokalne subjekte političkog odlučivanja i kandidate na Kosovu* znanjem koje je neophodno da prepoznaju seksizam u svojim institucijama i uhvate se s njim ukoštac kako bi se žene više učestvovala u politici i bile zastupljenije na lokalnom i regionalnom nivou.

Andreas Kiefer

Generalni sekretar

Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti
Saveta Evrope

Uvod

Žene koje se kandiduju za funkcije i koje obavljaju izabrane lokalne funkcije pioniri su u unapređenju ljudskih prava u oblasti u kojoj i dalje pretežno dominiraju muškarci. Među mnogim preprekama s kojima se one suočavaju seksizam ima jednu od ključnih uloga u tom smislu što ograničava njihovu sposobnost da u potpunosti i slobodno izvršavaju svoje građanske dužnosti.

Ovaj vodič sadrži praktične savete namenjene kako lokalnim vlastima, tako i nacionalnim udruženjima lokalnih i regionalnih vlasti. On je takođe namenjen za pružanje pomoći pojedincima koji su moguće mete seksističkog nasilja (uključujući seksistički govor i seksualno uznemiravanje) i rodno zasnovane diskriminacije. U Vodiču se mogu naći smernice za to kako prepoznati, sprečiti i boriti se protiv seksizma primenom praktičnih mera, pre, za vreme i posle izbora. Vodič takođe sadrži i primere dobre prakse u pogledu podizanja svesti, kodeksa ponašanja i propisa koje između ostalog treba da donesu opštine, kao i neke primere kazni koje se izriču počiniocima i pravnih sredstava, odnosno lekova namenjenih osobama koje se nađu na meti seksističkog ponašanja. Vodič takođe sadrži i opšti pregled konkretnih mera čiji je cilj hvatanje ukoštac sa osnovnim uzrocima seksizma kroz jačanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

Savet Evrope definiše seksizam kao „svaki čin, gest, vizuelno predstavljanje, izgovorenu ili pisanu reč, praksu ili ponašanje zasnovano na ideji da je osoba ili grupa osoba inferiorna zbog svog pola, koja se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, onlajn ili oflajn, u cilju ili sa posledicom:

- i. kršenja suštinskog dostojanstva ili prava lica ili grupe lica; ili
- ii. izazivanja fizičke, seksualne, psihološke ili društvenoekonomske štete ili patnje lica ili grupa lica; ili
- iii. stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja; ili
- iv. predstavljanja prepreke samostalnosti i potpunom ostvarivanju ljudskih prava lica ili grupe lica; ili
- v. održavanja i jačanja rodni stereotipa“.

To je prva međunarodno dogovorena definicija seksizma koja se ikada pojavila.¹

Seksizam koji je široko rasprostranjen i preovlađuje u svim sektorima i svim društvima duboko je ukorenjen u istorijski neravnopravnim odnosima moći između muškaraca i žena koji vode ka diskriminaciji i sprečavaju puni napredak žena u društvu.²

Seksistički napadi na predstavnice lokalnih i regionalnih vlasti i državne službenice i seksističko ponašanje unutar tih organa vlasti i između njih predstavlja jednu od ključnih prepreka za delotvorno učešće izabranih žena u lokalnoj vlasti (napomena: ovaj vodič se ne bavi seksističkom politikom niti mogućim ponašanjem lokalnih organa prema građanima). Lokalna vlast je naročito važno područje u kome se moramo uhvatiti ukoštac s tim problemom zbog uticaja koji lokalni subjekti odlučivanja imaju na svakodnevni život građana u ključnim oblastima, kao što su stanovanje, bezbednost, saobraćaj i privreda.

Lokalna vlast je često scena na kojoj se uvode političke inovacije i novine u rešavanju problema, gde kreatori politike identifikuju i testiraju rešenja pre nego što ih predstave u nacionalnim razmerama. Lokalna politika je takođe često i mesto na kojem žene ulaze u politiku. Takve prepreke kao što je seksizam protiv žena koje su kandidati i nosioci lokalnih funkcija mogu odvratiti žene od ulaska u politiku ili od toga da teže napredovanju svojih političkih karijera. Ravnopravno učešće i zastupljenost žena na ovom nivou javnog odlučivanja presudno je važno kako bi se osiguralo da se primereno pristupi zadovoljavanju potreba i rešavanju pitanja celokupnog stanovništva, kao i da se obezbedi ostvarivanje ciljeva održivog razvoja (SDG) na lokalnom nivou.³

Ovaj praktični vodič koji je usmeren ka borbi protiv seksizma i promovisanju rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou ima šest konkretnih ciljeva:

Da unapredi ljudska prava i ostvariti SDG 5 (postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje svih žena i devojčica);

Da unapredi rodnu ravnopravnost i promovisati ravnopravno učešće žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju, u skladu sa Strategijom rodne ravnopravnosti 2018–2023. Saveta Evrope;

Da omogući lokalnim vlastima i asocijacijama lokalnih i regionalnih vlasti da se uhvate ukoštac s jednim od ključnih problema, da stvaraju tolerantan radni prostor pun podrške kojim se promoviše i unapređuje rodna ravnopravnost u društvu;

Da uklanjanjem jedne od ključnih prepreka osnaži žene koje su izabrane za lokalne predstavnike da efikasno ostvaruju svoju ulogu;

Da doprinese stvaranju bezbednog i podsticajnog i osnažujućeg okruženja za žene kako bi se one nadmetale za funkcije lokalnih izabranih predstavnika;

Da unapredi opštu predstavu o legitimnosti, reprezentativnosti i delotvornosti lokalne vlasti.

Žene u lokalnoj vlasti: pravni okvir i aktuelna statistika

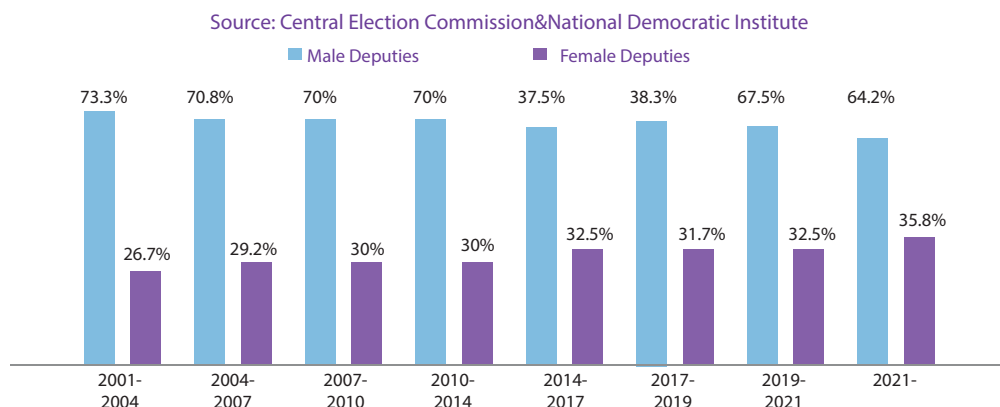
Ravnopravna zastupljenost i političko osnaživanje žena neki su od najozbiljnijih izazova za postizanje rodne ravnopravnosti. Kosovo* se obavezalo za postizanje rodne ravnopravnosti u skladu sa ciljevima održivog razvoja (cilj 5.5, Osigurati punopravno i delotvorno učestvovanje žena i jednake mogućnosti za liderstvo na svim nivoima odlučivanja u političkom, ekonomskom i javnom životu).

Spolja gledano, pravni okvir je jedan od najnaprednijih u regionu kada je reč o političkim pravima žena, ali kada se stvari dublje sagledaju, uočava se da postoji neravnopravnost i nejednaki izazovi. Za razliku od suseda u regionu, Kosovo* ima rodnu kvotu još od prvih opštih izbora. Rodnu kvotu je prvo uvela Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) u oktobru 2000, da bi kvota od 30% kandidata na lokalnom i nacionalnom nivou bila kodifikovana Zakonom o opštim izborima (LAW NO. 03/L-073) iz 2008. i Zakonom o lokalnim izborima (Law No. 03/L-072). Zastupljenost žena u Narodnoj skupštini takođe je otada sporo, ali sigurno uvećavana, tako da je sa 26,7% porasla na 35,8% (vidi niže). Žene su takođe zauzimale i zauzimaju važne rukovodeće uloge, uključujući funkciju ministra, predsednika izborne komisije i u novije vreme predsednika. Godine 2015. usvojen je novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti, koji je obavezao sve javne institucije da osiguraju ravnopravnu rodnu zastupljenost (definisano kao zastupljenost žena i muškaraca sa po 50%), između ostalog i na rukovodećim položajima. Uprkos tome što se prešlo na paritetni okvir, političke stranke uglavnom nastavljaju da ističu liste kandidata za nacionalne i lokalne izbore poštujući gornju granicu od 30% za uključenost žena.

Iako su i na lokalnom i na centralnom nivou uočena izvesna spora i skromna poboljšanja, žene i dalje nisu dovoljno zastupljene ni na jednom ni na drugom nivou. Žene su slabije zastupljene nego što to nalaže Zakon o rodnoj ravnopravnosti. Prema nekim podacima, broj kandidatkinja na opštinskim izborima nije se bitno promenio još otkako su posle rata 2000. održani prvi lokalni izbori. Na primer 2000. godine su se za skupštine opština kandidovale 1.322 žene. Od ukupno 5.239 kandidata za skupštine opština 2021. godine svega su njih 1.943 bile žene, što iznosi oko 37%. Uprkos tome što se 2015. prešlo na paritetne ciljeve u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, većina opština i dalje ima oko 30% žena u sastavu skupština opština, što odgovara kvotama iz 2008. godine. Samo u opštini Đeneral Janković (Elez Han)/Hani I Elezit postoji paritetna zastupljenost žena i muškaraca u Skupštini Opštine. U nekim opštinama nije ispunjena čak ni kvota od 30%, kao što je slučaj u opštinama Gračanica/Gračanicë (14%), Suva Reka/Suharekë (26%) i Glogovac/Gllogoc (26%). U 2019. godini većina skupština opština imala je 30–40% odbornica. Među njima viši procenat imaju Parteš/Partesh (45%), Klokot/Kllokot (41%), Glogovac/Gllogoc (41%) i Južna Mitrovica/Mitrovicë (41%). U isto vreme najniži procenat učešća žena zabeležen je u Mamuši/Mamushë (20%), Dragašu/ Dragash (21%), Vitini/Viti (23%), Novom Brdu/Novobërdë (24%) Lipljanu/Lipjan (24%) i Štimlju/Shtime (25%).⁴

Women's Representation in the National Assembly

Source: Central Election Commission & National Democratic Institute

Veoma je mala zastupljenost žena u izbornim trkama za predsednike opština. Samo jedna žena je izabrana za predsednika opštine od sticanja nezavisnosti: Mimoza Kusari Lila, izabrana je u Đakovici/Gjakova na lokalnim izborima 2013. Na izborima 2021. godine bilo je samo 14 kandidatkinja od ukupno 166 kandidata (8,4%), što drugim rečima znači da u tri četvrtine opština Kosova* nije bilo kandidatkinja.⁵ Slično tome, 2017. godine samo osam (3,9%) od ukupno 204 kandidata za predsednika opštine, odnosno gradonačelnika bile su žene.⁶ Ni u jednoj ni u drugoj godini nije izabrana nijedna žena na položaj predsednika opštine.

Ustav i domaći zakoni jemče ravnopravnost žena i muškaraca u svim sferama života i u Ustav je inkorporirano nekoliko međunarodnih ugovora o rodnoj ravnopravnosti i pravima žena. Ipak, potrebno je pojačati konkretne mehanizme za ispunjavanje tih obaveza, između ostalog i tako što će se voditi borba protiv diskriminacije i seksizma.

PRAVNI I POLITIČKI OKVIR RODNE RAVNOPRAVNOSTI NA KOSOVU*

Međunarodne i regionalne obaveze

Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija (SDG) za 2015–2030.

Iako Kosovo* nije zvanični potpisnik SDG UN⁷, u januaru 2018. Skupština Republike Kosovo dobrovoljno je donela Parlamentarnu rezoluciju o usvajanju SDG.⁸

SDG5: Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i devojčice

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1980)

Iako nije zvanični potpisnik CEDAW, Kosovo* direktno primenjuje taj međunarodni instrument u svome Ustavu kroz član 22. o direktnoj primeni međunarodnih sporazuma i instrumenata.⁹

Eliminisati diskriminaciju žena i devojčica u svim oblastima i promovisati jednaka prava žena i devojčica.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Evropske zajednice za atomsku energiju i Kosova* (2016)¹⁰

Osigurati jednake mogućnosti za žene i muškarce u raznim sektorima, uključujući odlučivanje.

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Iako nije zvanični potpisnik te Konvencije, Kosovo* direktno primenjuje taj međunarodni instrument u svom Ustavu kroz član 22. o neposrednoj primeni međunarodnih sporazuma i instrumenata.¹¹

Član 40. Seksualno uznemiravanje – Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode u svrhu ili uz ishod povrede dostojanstva lica, posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća, odnosno uvredljiva atmosfera bude predmet krivične ili druge pravne sankcije.

Domaće pravo i politika

Ustav¹²

Član 7. stav 2. Republika Kosovo obezbeđuje jednakost polova kao osnovnu vrednost za razvoj demokratskog društva, jednake mogućnosti učešća žena i muškaraca u političkom, ekonomskom, društvenom i kulturnom životu i u svim ostalim oblastima društvenog života.

Kao što je gore navedeno, Ustav definiše određene međunarodne konvencije i instrumente kao one koji se direktno primenjuju u domaćem pravu. Oni treba da imaju premoć nad drugim domaćim aktima i zakonima u slučaju konflikta. To je preciznije utvrđeno u članu 22.

Član 24.

1. Pred zakonom su svi jednaki. Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije.
2. Niko se ne sme diskriminisati na osnovu rase, boje kože, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili nekog drugog uverenja, nacionalnog ili društvenog porekla, veze sa nekom zajednicom, imovinskog, ekonomskog ili socijalnog stanja, seksualnog opredeljenja, rođenja, ograničenih sposobnosti ili nekog drugog ličnog statusa.
3. Načelo jednakosti pred zakonom ne sprečava sprovođenje i usvajanje privremenih mera, neophodnih za zaštitu i napredak prava pojedinaca ili grupa koje su u neravnopravnom položaju. Takve mere se mogu sprovoditi samo do ostvarenja cilja radi kojeg su uspostavljene.

Član 71. stav 2.

Sastav Skupštine Kosova poštovaće polnu jednakost, koja je u saglasnosti sa međunarodno priznatim načelima.

Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo¹³ i Zakon o lokalnim izborima u Republici Kosovo¹⁴

Oba zakona sadrže odredbe o rodnim kvotama i o sankcijama za povredu tih načela (više detalja o tome u daljem tekstu). U članu 27. Zakona o opštim izborima utvrđuje se sledeće: „27. stav 1. Sve liste kandidata političkih subjekata treba da se sastoje od najmanje trideset posto (30%) muškaraca i najmanje trideset posto (30%) žena, sa po jednim kandidatom svakog pola koji je uključen najmanje jednom u svaku grupu od tri kandidata, počevši od prvog kandidata na listi.“ Član 7. stav 2. Zakona o lokalnim izborima utvrđuje da „svaka lista kandidata treba da ima najmanje 30% sertifikovanih kandidata suprotnog pola“.

Zakon o ravnopravnosti polova (u daljem tekstu LGE)¹⁵

Sadrži definicije jednakih prava i mogućnosti za žene i muškarce, diskriminacije po osnovu pola, pozitivne akcije, seksualnog uznemiravanja itd. Član 2. tog zakona utvrđuje njegov delokrug: „Ovaj zakon se odnosi na muškarce, žene i lica koja imaju zaštićenu karakteristiku polnog ili seksualnog identiteta i garantuje im jednake mogućnosti i tretman u javnoj i privatnoj sferi društvenog života, uključujući politički i javni život, zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvo, ekonomiju, socijalna davanja, sport, kulturu i druge oblasti utvrđene ovim ili bilo kojim drugim zakonom.“

Zakon o zaštiti od diskriminacije (u daljem tekstu: LPD)¹⁶

Sadrži ključne definicije koje obuhvataju diskriminaciju po osnovu pola, pravo pojedinca da bude biran, afirmativnu akciju i drugo. Tim zakonom se utvrđuju institucionalni mehanizmi za nadzor nad njegovom primenom, kao i oni koji su odgovorni da preduzmu korake u slučaju povrede odredaba tog zakona.

Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2020–2024.¹⁷

„Program Kosova za rodnu ravnopravnost ima za cilj da obezbedi da rodna ravnopravnost bude u centru transformacionih procesa na Kosovu u okviru svih struktura, institucija, politika, procedura, praksa i programa vlade, agencija, civilnog društva, privatnog sektora i donatorske zajednice.“ To, između ostalog, obuhvata i „unapređenje u ostvarivanju prava u donošenju odluka, miru, bezbednosti i pravdi koji garantuju postizanje rodne ravnopravnosti“.

Prepoznavanje seksizma u lokalnoj vlasti

Seksističko ponašanje¹⁸ u lokalnoj vlasti može biti direktno ili indirektno, što obuhvata i pismene, verbalne, fizičke, elektronske ili neke druge oblike izražavanja. Seksističko ponašanje i seksualno uznemiravanje mogu biti fizički i/ili psihološki i mogu obuhvatiti i očigledne i neposredne akcije, kao što je fizički nasrtaj ili upućivanje otvoreno diskriminatornih komentara, ili to pak mogu biti pasivni i suptilni koraci, kao što je uporno zadirkivanje ili redovno „zaboravljanje“ da žene odbornici budu uključene na sastanke i u procese odlučivanja. Te akcije mogu biti pojedinačni incidenti ili pak može biti reč o ponašanju koje se ponavlja tokom određenog perioda. Seksizam različito utiče na sve žene, zavisno od njihovih jedinstvenih identiteta. Često je praćen nekim drugim oblikom diskriminacije po osnovu identiteta. Treba uočiti činioce koji se ukrštaju i preklapaju, razlike među ženama, situacione ranjivosti i otežavajuće okolnosti i sve ih treba uzeti u obzir kada se koncipira pristup borbi protiv seksizma.

Seksualno uznemiravanje definiše se prema osobi koja se nađe na meti takvog ponašanja – i tvrdnje „šalio sam se“ ili „nisam mislio da nekog uvredim“ ne mogu biti opravdanje za takvo ponašanje. Seksistički komentari ne treba da budu usmereni protiv pojedinca da bi bili štetni. Na primer muškarac, član opštinskog veća koji iznese neku podsmešljivu primedbu u vezi s navodnom inferiornošću žena mogao bi biti proglašen čovekom koji je izvršio čin uznemiravanja žena članica opštinskog veća zato što svojom izjavom doprinosi stvaranju neprijateljskog radnog okruženja za žene koje su članice opštinskog veća.

U kontekstu lokalne vlasti, oni koji ne prezaju od seksističkog govora i seksualnog uznemiravanja mogu biti kolege članovi opštinskog veća, zaposleni pri opštinskom veću i administrativno osoblje, drugi izabrani zvaničnici i službenici drugih nivoa vlasti. U tu kategoriju takođe mogu ući i pripadnici zajednice. Počinioci mogu biti i žene i muškarci i može, ali ne mora biti poznato na koga su usmerene njihove izjave. Društveni mediji mogu poslužiti kao vektor za podsticanje seksizma usmerenog protiv žena u lokalnoj vlasti onda kada korisnici upućuju omalovažavajuće primedbe, podsmevaju se i itd. koristeći te medije.

Seksizam prema ženama u politici na Kosovu* predstavlja uobičajenu pojavu. U Izveštaju generalnog sekretara o privremenoj administrativnoj misiji Ujedinjenih nacija na Kosovu iz 2018. godine identifikovane su „patrijarhalne norme i stereotipi u vezi sa ulogom žena u

politici” kao jedna od strukturnih prepreka s kojima se žene suočavaju kada je reč o učešću u političkoj sferi.¹⁹ Iako nema konkretnih podataka o ženama koje su izabrane na lokalnim izborima, jedna nedavna anketa javnog mnjenja kojom su bili obuhvaćeni predstavnici političkih stranaka, organizacija civilnog društva (CSO), medija, međunarodnih organizacija, vladinih agencija i akademskih krugova ustanovljeno je da je široko rasprostranjen seksizam prema ženama koje se na različitim nivoima vlasti bave politikom i političkom aktivnošću.²⁰ Prema fokus grupi učesnika i intervjuisanih, žene u politici suočavaju se sa fizičkim, seksualnim, verbalnim i psihološkim nasiljem i sa pretnjama, prinudom i onlajn nasiljem, što stvara jednu od najvećih prepreka za ulazak žena u politiku i za dalji razvoj njihove karijere u političkoj oblasti. Jedna žena na višem položaju iz političke stranke koja je učestvovala u ovom istraživanju izjavila je da „žene moraju da se bore za svoje mesto. Psihološko nasilje je prisutnije prema ženama u politici.”²¹

Žene koje su aktivne u političkom životu redovno se sreću sa seksističkim predrasudama, podsmehom, ponižavanjem i diskriminacijom po osnovu pola. Prema studiji koju je sprovedla Agencija za ravnopravnost polova (AGE) u periodu 2010–2011. godine, žene u politici – a naročito žene na položajima na kojima se donose odluke – dobile su najveći deo novinskog prostora u odnosu na žene koje su aktivne u drugim oblastima.²² Prema „Kosovskom programu za ravnopravnost polova” manje-više isti zaključak važi i za poslednje godine.²³ Međutim, ako se uporede sa svojim muškim kolegama, žene u politici imaju znatno manje prostora u medijima. Izveštaj Evropske komisije za Kosovo* u 2020. zaključuje se konstatacijom da su tokom kampanje za opšte izbore 2019. mediji prioriternu pažnju posvećivali muškarcima kandidatima.²⁴ Isto važi i za poslednje opšte izbore koji su održani 2021. godine. Analiza rada medija koja je objavljena u martu 2021. pokazuje da je količina vremena koju su kandidatkinje na izborima imale u izbornim hronikama iznosila svega 7% u poređenju sa 93% vremena izveštavanja koje je bilo posvećeno muškarcima.²⁵ Osim toga, procenat kandidatkinja koje su se pojavljivale u TV debatama iznosio je svega 20%, a samo 16% žena dobilo je prostor u reklamama.²⁶

Kandidatkinje ne samo da nemaju istu mogućnost pristupa medijskom izveštavanju kakvu imaju njihove muške kolege nego su i onda kada su predstavljene u medijima izložene nejednakom postupanju. Na već pomenutim izborima, Nacionalni demokratski institut (NDI) identifikovao je nekoliko informativnih medija i postova na socijalnim medijima u kojima je korišćen mizogini i seksistički jezik, uključujući postove u kojima su neposredno napadane kandidatkinje za poslanike u Parlamentu, iznošene su lažne informacije ili one informacije koje dovode čitaoca u zabludu, kandidatkinje su bile kritikovane zbog svog ličnog života i izgleda i, uopšte uzev, žene kandidati su opisane kao osobe koje flertuju sa muškim političkim liderima ili izvlače neku korist od njih.²⁷

Ovo neravnopravno postupanje takođe se može uočiti i kada se analiziraju vrste pitanja koja se postavljaju kandidatkinjama u poređenju sa pitanjima koja se postavljaju muškarcima prilikom njihovog predizbornog pojavljivanja u različitim medijima. Postoji sklonost da se ženama postavljaju uglavnom stereotipna „ženska pitanja”, a ne da se one uključuju u širu političku diskusiju.²⁸

Ovaj tip seksizma je takođe odražen na društvenim medijima gde se žene koje se bave politikom redovno suočavaju sa seksističkim komentarima. Vodeće političarke su govorile o tom pitanju objašnjavajući na osnovu ličnog iskustva kako su komentari na društvenim mrežama uglavnom usredsređeni na njihov izgled, težinu, lični/ljubavni život i druga čitanja koja nisu ni u kakvoj vezi s njihovim radom i ostvarenjima.²⁹

Negativan uticaj seksizma u lokalnoj vlasti između ostalog je smanjenje mogućnosti žena koje su izabrane na izborima da izraze svoje mišljenje ili da utiču na javnu politiku jer se te žene izoluju, njihova mišljenja se ne tretiraju kao ozbiljna i otvoreno se izražava neverica u njih zbog pola kome pripadaju. Žene koje se nađu na meti seksizma ili koje rade u seksističkom okruženju mogu izgubiti mogućnost da dalje razvijaju i unapređuju svoju političku karijeru (medijsko izveštavanje, obuka, rukovođenje uticajnim odborima itd.), a čak mogu odlučiti da se povuku i da se ne kandiduju za drugi mandat. Ti uticaji nisu ograničeni samo na osobe koje su se našle na meti. Oni koji su svedoci seksizma i seksualnog uznemiravanja i u strukturama lokalne vlasti i u široj zajednici mogu živeti u strahu da izraze podršku ili da intervenišu bojeći se da bi mogli i lično da pretrpe negativne posledice. Može se dogoditi da među njima izbiju podele i konflikti, što će dovesti do skupog posredovanja ili parničenja i, u celini gledano, do upravljanja koje neće biti naročito efikasno, a posredovanje će pritom skrenuti pažnju sa gorućih problema.

KLJUČNE DEFINICIJE

Seksizam

Svaki čin, gest, vizuelno predstavljanje, izgovorena ili pisana reč, praksa ili ponašanje zasnovano na ideji da je osoba ili grupa osoba inferiorna zbog svog pola, koji se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, bilo onlajn ili oflajn, u svrhu odnosno sa posledicom: i. kršenja suštinskog dostojanstva, odnosno prava lica ili grupe lica; ili ii. nanošenja fizičke, seksualne, psihološke ili društvenoekonomske štete ili patnje lica ili grupe lica; ili iii. stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja; ili iv. postavljanja prepreke samostalnosti i potpunom ostvarivanju ljudskih prava lica ili grupe lica; ili v. održavanja i jačanja rodni stereotipa.

Direktna rodna diskriminacija se

Smatra kada se prema nekom licu postupa na nepovoljniji način nego što se postupa, ili se postupalo ili bi se postupalo prema nekom licu suprotnog pola u sličnoj situaciji.

Seksualno uznemiravanje

Podrazumeva svaki neželjeni oblik verbalnog i ne verbalnog ponašanja ili fizičkog ponašanja polne prirode, koje se javlja sa ciljem ili kao posledica kršenja dostojanstva lica i za stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.

Rodno zasnovano nasilje

Je oblik diskriminacije koji ozbiljno ugrožava mogućnost muškarcima i ženama da uživaju svoja prava i slobode na ravnopravnoj osnovi i zabranjena je.

Indirektna rodna diskriminacija

Smatra se kada naizgled nepristrasna odredba, kriterijum ili praksa stavlja, je stavila ili će staviti lice drugog pola u neravnopravan položaj, osim u slučajevima kada odredba, kriterijum ili praksa se mogu objektivno opravdati legitimnim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primerena i nužna.

Neposredna diskriminacija

Kada se neko lice tretira na manje povoljan način, nego što se tretira ili je bilo tretirano ili će biti tretirano neko drugo lice u uporedivoj situaciji po jednom ili više osnova propisanih u članu (1) ovog zakona.

Izazivanje diskriminacije

Smatra se diskriminacijom po osnovama utvrdjenih u članu jedan (1) ovog zakona i obuhvata svako promovisanje mržnje kada se to radi namerno.

Opresija

Neželjeno ponašanje prema nekom licu i/ili grupi lica, čija je svrha da se ponizi ljudsko dostojanstvo tog lica i/ili te grupe lica zbog njihovih specifičnih odlika, ili da se za to lice i/ili tu grupu lica stvori napeta, neprijateljska, zlostavljачka ili ponižavajuća atmosfera.

Borba protiv seksizma primenom praktičnih mera

Za rešenja koja će omogućiti da se stane na put seksizmu potrebno je angažovanje različitih grupa ljudi i korišćenje procesa i institucija. U ovom odeljku predstavljamo glavna područja delovanja u kojima praktične mere mogu aktivno doprineti borbi protiv seksizma u lokalnoj vlasti. Počinjemo time što ćemo razmotriti kako različiti akteri mogu da preduzmu odgovarajuću akciju. To obuhvata diskusiju o tome kako lokalne vlasti mogu donositi utemeljenije odluke na osnovu podataka i istraživanja i kako mogu da poprave saradnju sa civilnim društvom. U ovom odeljku ćemo takođe razmotriti metode za jačanje kapaciteta kandidata i aspiranata (potencijalnih kandidata) i kako rad sa muškarcima (uključujući mlade muškarce) može pojačati ishode. Tu se razmatraju standardi i mere transparentnosti koji pomažu lokalnim vlastima da poboljšaju svoj odgovor na pitanja vezana za seksizam i nude se ideje o tome kako umrežavanje i primena novih tehnologija mogu olakšati rešenja.

Sve intervencije koje se ovde razmatraju mogu se prilagoditi različitim fazama izbornog ciklusa (pre, za vreme i posle izbora), a mogu biti i tako koncipirane da obuhvate izborni ciklus u celini.

Ulazne tačke za strategiju borbe protiv seksizma u kojoj učestvuje više aktera istovremeno

Da bi se stalo na put seksizmu u lokalnoj vlasti, neophodno je angažovati mnoge različite aktere koji rade u različitim oblastima. U ovom odeljku predstavljamo kako oni osnovni akteri (organi lokalne vlasti) mogu da poboljšaju kvalitet i uticaj svojih postupaka u borbi protiv seksizma. Razmatramo kako lokalne vlasti mogu da rade s drugim ključnim grupacijama, uključujući civilno društvo, da bi se pojačalo dejstvo odgovora. Ostale ciljne grupe, kao što su muške kolege u lokalnim organima i žene kandidatkinje i potencijalne kandidatkinje na izborima, takođe mogu dobiti podršku da bi više doprinele uspostavljanju konstruktivnog okruženja.

Poboljšanje utemeljenog odlučivanja

Pristupi koji su zasnovani na dokazima i informacijama pomažu organizacijama da osiguraju da njihove sektorske politike, prakse, događaji koje organizuju i procesi odlučivanja u kojima učestvuju budu pravični i da sami ne predstavljaju prepreke za učešće zainteresovanih grupa niti da obeshrabruju grupe koje žele da učestvuju.³⁰ U Preporuci Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv seksizma poziva se na odlučivanje zasnovano na što više kvalitetnih informacija: akteri treba da „iniciraju, podržavaju i finansiraju istraživanja, uključujući istraživanja koja se zasnivaju na naučnoj saradnji svih država članica, koja pružaju sistematizovane podatke razvrstane prema polu i starosti o pojavi i negativnom uticaju seksizma i njegovih manifestacija, uključujući seksizam i seksualno uznemiravanje na radnom mestu, seksistički govor mržnje, mete, počinioce, sredstva prenosa, medije i javni govor; te podatke treba redovno široko distribuirati relevantnim javnim vlastima, obrazovnim ustanovama i javnosti; (...) treba sprovoditi redovna istraživanja i prikupljati podatke razvrstane po polu i starosti o onlajn seksizmu i onlajn nasilju i na odgovarajući način objavljivati rezultate tih istraživanja.”³¹

Procena uticaja ravnopravnosti (EIA) i druga dokumentacija i istraživanja (ankete, prikupljanje podataka itd. suštinski su važni alati za lokalne i regionalne savete pomoću kojih oni mogu da identifikuju prirodu tog pitanja u svojim institucijama i da odrede osnovicu na temelju koje mere poboljšanja. Lokalne vlasti mogu da uvedu te mere na više različitih nivoa, generalno za svoje institucije i, konkretnije, da te mere povežu sa određenim sektorskim politikama i procedurama. Prikupljanje podataka treba da bude konzistentna i stalna aktivnost lokalnih vlasti i podatke uvek treba razvrstavati prema polu. Neki podaci, kao što je izveštavanje o seksizmu tokom kampanja, mogu biti specifični za izborni period. Svi podaci, dokumentacija i procene treba da budu blagovremeno obrađeni kako bi se osiguralo da njihovi rezultati mogu da posluže kao sadržajan osnov za proces odlučivanja.

Lokalne vlasti se mogu rukovoditi tim nalazima kada nastoje da poboljšaju interne procese i strukture, pa im ti podaci i zaključci doneti na osnovu njih mogu poslužiti kao vodič za poboljšanje internih procesa i struktura i mogu im koristiti za smanjenje seksističke prakse među spoljnim akterima, kao što su političke stranke. Uobičajeno je da se EIA koriste za procenu novih ili predloženih promena u domenu politike. Pristupi zasnovani na dokazima imaju tu dodatnu vrednost da iza njih ostaje pismeni trag o tome da su razlozi ravnopravnosti uzimani u obzir i da je na tom osnovu pojačana institucionalna transparentnost.

Kosovo*

Ministarstvo za lokalnu samoupravu je 2009. uspostavilo sistem za nadgledanje i vrednovanje: „Sistem upravljanja učinkom opština“. Svrha tog sistema jeste da se „valjanim merenjem učinka nadgleda rad opštinskih organa u pružanju raznih usluga građanima, da se dobiju vredne informacije koje mogu olakšati proces odlučivanja u opštinama, da se motivišu lokalni organi vlasti i da se unaprede njihova odgovornost i responsivnost u radu kako bi se stvorili uslovi za dostojanstven život građana Republike Kosovo“³² Poglavlje/Oblast 16. tog sistema posvećena je zastupljenosti polova. U tom poglavlju/oblasti objašnjava se kako LGE utvrđuje da su sve javne institucije u obavezi da razvrstaju svoje podatke i navode se pokazatelji i objašnjenja o tome kako izveštavati o tim pokazateljima. Pokazatelji obuhvataju sledeće: „Žene zaposlene u opštinskim institucijama / upravi“, „Žene imenovane za političke funkcionere na političkim položajima u opštini“, „Rodna ravnopravnost među članovima opštinskih odbora“ i „Rodna ravnopravnost u sastavu lokalnih veća“.

Kao što je gore već pomenuto, sve javne institucije su na osnovu odredaba LGE dužne da razvrstaju svoje podatke prema polu. Osim toga, taj zakon utvrđuje kazne u iznosu do 500 evra za sve javne institucije koje ne prikupljaju podatke razvrstane prema polu.³³ Na opštinskom nivou, službenik/referent zadužen za rodnu ravnopravnost (o tome vidi i niže u tekstu) nadležan je za prikupljanje tih podataka ili za pružanje pomoći u njihovom prikupljanju, što je važno za sprovođenje LGE, Kosovskog programa za ravnopravnost polova, kao i za sve strategije i kurikulume koje sačinjava opština ili koji se izrađuju na centralnom nivou.³⁴

Osim toga, Vlada je donela Strategiju za bolje zakonsko regulisanje 2.0 za Kosovo 2017–2021.³⁵ Ta strategija uvodi procenu uticaja rodne ravnopravnosti kao ex-ante analizu politike zajedno sa drugim predloženim instrumentima kako bi se „sprečile nenamerne negativne i pojačale namerne pozitivne posledice, uključujući osnaživanje žena, predloženih politika i zakona koji utiču na postojeću nejednakost između muškaraca i žena u društvu“. To znači da kreatori politike treba u sve sektorske politike i zakone da integrišu rodnu perspektivu. Agencija za rodnu ravnopravnost sačinila je priručnik koji će poslužiti kao osnov informacija u tom procesu.³⁶

Velika Britanija

Već više od jedne decenije desetine lokalnih vlasti širom UK koriste EIA da bi ispunile svoje dužnosti prema Zakonu o obaveznoj ravnopravnosti u javnom sektoru (PSED).³⁷ Zakon nalaže svim javnim vlastima da eliminišu diskriminaciju, uznemiravanje i viktimizaciju u vezi s polom i rodom, kao i u vezi sa svim ostalim zaštićenim karakteristikama. Svaka lokalna vlast utvrđuje sopstvene procedure, ali, u celini gledano, u UK EIA podrazumeva sprovođenje skrining evaluacije kako bi se donela odluka o tome da li je potrebna – ili nije potrebna – dalja analiza. Ako je potrebna dalja analiza, onda se popunjava upitnik za procenu i izveštaj se stavlja na uvid javnosti.

Pitanja koja su sadržana u EIA mogu obuhvatiti rodnu analizu predložene sektorske politike, pozivanje na relevantne javne podatke, konsultovanje sa akterima u lokalnoj zajednici, prikupljanje podataka i dokaza. Preporuke koje iz svega toga proisteknu zasnivaju se na tome da li predložena sektorska politika ispunjava obaveze lokalnog veća u pogledu ravnopravnosti i ljudskih prava. Primeri formulara EIA, smernica i izveštaja mogu se naći na <https://www.northampton.gov.uk/info/200041/equality-and-diversity/1305/community-and-or-equality-impact-assessments-incorporating-health-considerations>

Određivanje ciljeva i praćenje napretka kroz saradnju sa organizacijama civilnog društva

Tačni podaci i dokumentacija omogućuju lokalnim vlastima da odrede ciljeve za poboljšanje tokom vremena. Ako se odrede ambiciozni, ali realni ciljevi za smanjenje preovladavanja seksizma i povećanje rodne ravnopravnosti u lokalnim izabranim organima, moguće je utvrditi konkretnu mapu puta za poboljšanja. Ciljevi treba da se zasnivaju na pouzdanim podacima i treba da budu razrađeni u saradnji i konsultacijama sa više različitih zainteresovanih aktera, kako državnih, tako i nedržavnih, zavisno od konteksta. Da bi se osiguralo da će ciljevi biti ispunjeni, može se utvrditi da će neispunjeni ciljevi automatski dovesti do promene politike, na primer neispunjenje nekog cilja može automatski dovesti do povećanja budžetske stavke namenjene merama za podsticanje ravnopravnosti. Saradnja između lokalnih organa i organizacija civilnog društva (CSO) može biti naročito korisna na tom planu. CSO mogu doprinosti svojim svedočenjem, istraživanjem i dokumentacijom kako bi se bolje pratilo napredovanje ka ostvarenju ciljeva. One takođe mogu podizati svest o ciljevima i napretku lokalnih vlasti, čime se podstiče poverenje i percepcija legitimnosti u javnosti.

PRIMERI

SARADNJE NA UTVRĐIVANJU CILJEVA I PRAĆENJU NAPREDOVANJA U BORBI PROTIV SEKSIZMA

Kosovo*

Postoji nekoliko nevladinih organizacija (NVO) koje u različitim oblastima sprovode nadzor iz rodne perspektive. Na primer Kosovska ženska mreža (KWN) i nekoliko organizacija njenih članica bave se urođnjavanjem politike i budžeta na lokalnom nivou i praćenjem sprovođenja LGE i akcionog plana za rodnu ravnopravnost EU u segmentima tog plana koji su relevantni za lokalnu politiku.³⁸ U svome radu KWN primenjuje načela urođnjavanja koja obuhvataju i sagledavanje žena i muškaraca na osnovu različitih polazišta. Ostali primeri obuhvataju Nacionalni demokratski institut (NDI), Kosovski centar za rodne studije (KGSC) i Demokratski institut Kosova (DIK) koji nadziru lokalne i centralne izbore sa stanovišta ravnopravnosti u zastupljenosti polova, prate medijsko izveštavanje o ženama u politici itd.

Francuska

Francuski primer u oblasti obrazovanja mogao bi se prilagoditi i za druga područja delovanja lokalnih vlasti. U Francuskoj Centar Hubertine Auclert objavljuje analize seksističkih predstavljanja u školskim udžbenicima (istorija, matematika i francuski jezik). Javnosti je na raspolaganju evaluaciona mreža, pored praktičnog vodiča za udžbenike, koje treba koristiti kao instrumente za unapređenje ravnopravnosti. U novembru 2017. Centar je otvorio svoj veb-sajt posvećen zaustavljanju i sprečavanju seksizma na internetu. Rad sa specijalizovanim organizacijama na vrednovanju sektorske politike lokalnih vlasti i resursa koristan je za precizno utvrđivanje ciljeva i praćenje postignutog napretka.

Osposobljavanje kandidatkinja i potencijalnih kandidatkinja za snalaženje u lokalnoj politici

Seksizam služi kao prepreka koja odvraća mnoge žene koje inače razmatraju mogućnost da uđu u lokalnu politiku. Da bi se to prevazišlo, potencijalne kandidatkinje i kandidatkinje moraju da shvate koji su im putevi na raspolaganju i da imaju poverenja da će ih zvaničnici zaštititi tako što će kažnjavati štetno ponašanje i onlajn i oflajn. To može podrazumevati organizovanje namenskih informativnih sesija, oglašavanje na javnom servisu i brifinge tokom perioda predizborne kampanje. Strateške komunikacije u kojima učestvuju zvanični akteri takođe su korisne, kao i političke izjave i saopštenja o namerama izbornih organa, policijskih i bezbednosnih organa, lokalnih vlasti i političkih stranaka.

Mentorstvo u programima olakšava razmenu znanja, iskustava, perspektiva i veština u sklopu lokalne vlasti jer se na taj način pruža prilika izabranim ženama na svim nivoima da uče jedna od druge kako da napreduju u razvoju sopstvene političke karijere. Slično strategiji umrežavanja, programi mentorstva i sponzorstva povezuju žene na liderskim položajima i sa muškarcima i sa ženama koji imaju duže iskustvo na tom planu. Ta strategija pomaže u borbi protiv seksizma jer se novoizabrane žene snabdevaju alatima i resursima neophodnim za to da svoju novu dužnost obavljaju u atmosferi oslobođenoj od uznemiravanja.

PRIMERI

IZGRADNJE KAPACITETA ZA KANDIDATKINJE I POTENCIJALNE KANDIDATKINJE

Kosovo*

Postoji nekoliko aktivnih škola liderstva za žene u politici koje se u svome radu usredsređuju na osnaživanje žena iz različitih oblasti i sektora kako bi one zahvaljujući novostečenom znanju i veštinama mogle da se posvete razvoju karijere, jačanju liderske uloge žena u političkim strankama, vladinim službama i NVO, kao i da poboljšaju učestvovanje žena u odlučivanju na nivou zajednice. Evo nekih primera: EU podržava program koji obezbeđuje obuku i mentorstvo žena na rukovodećim položajima za žene iz različitih grupa – različitog društvenoekonomskog, verskog, etničkog porekla itd. još od 2019.

NDI organizuje godišnju manifestaciju Week of Women („Ženska nedelja“), koja je usredsređena na jačanje veština i tehnika kojima žene raspolažu kako bi postale još efikasniji lideri u takvim oblastima kao što je politika. Kao nastavak te inicijative, NDI takođe organizuje Women's Leadership Academy („Akademiju ženskog liderstva“), na kojoj žene tokom šest meseci pohađaju tečajeve sticanja veština i aktivnosti na planu umrežavanja.³⁹

Portugali

Programu „Od žena ženama“ u Portugaliji cilj je pojačano učestvovanje mladih žena u politici. Starije žene koje su aktivne u politici obezbeđuju 12 meseci mentorstva za 30 mladih žena uzrasta od 16 do 30 godina, koje takođe pohađaju obuku u oblasti rodne ravnopravnosti, demokratije, političkih sistema i drugih tema i posećuju političke institucije. Posebno se na učešće podstiču mlade žene koje pripadaju manjinskim etničkim i kulturnim grupama.⁴⁰

Saradnja sa muškarcima u borbi protiv seksizma i promovisanju rodne ravnopravnosti

Seksizam se pojačava rodnim stereotipima, što takođe pogađa muškarce i dečake. Očekivanja od muškaraca mogu voditi u seksističko ponašanje. Konstruktivno angažovanje sa muškarcima (uključujući mlade muškarce) mora biti deo svakog rešenja koje omogućuje borbu protiv seksizma. Muške kolege u lokalnoj vlasti mogu naučiti da bolje razumeju šta je to što predstavlja štetno seksističko ponašanje kako bi izbegli da se sami tako ponašaju i kako bi umesto toga promovisali rodnu ravnopravnost. Aktivnosti na izgradnji kapaciteta mogu unaprediti koncipiranje i razvoj saradnje i sprovođenje politike kažnjavanja prema seksističkom ponašanju i seksualnom uznemiravanju.

Praktične mere za angažovanje s muškarcima kako bi se stalo na put daljem unapređenju kulture seksizma u lokalnoj vlasti obuhvata obuku, inicijative za dijalog i mentorske programe kojima je cilj podizanje svesti o ličnim predrasudama i seksističkom ponašanju i identifikovanje strategija za prevazilaženje svih tih negativnih pojava. To mogu organizovati specijalizovani akteri kao treća lica (CSO itd.) ili će to direktno organizovati sami lokalni organi. Slično tome, lokalni izabrani predstavnici (žene i muškarci) koji žele da doprinesu poboljšanom političkom odgovoru mogu iskoristiti ciljane obuke ili uporedne studije odgovora datih u drugim regionima ili zemljama. Pored obuke i obrazovanja, strategije za promovisanje angažovanja muškaraca u borbi protiv seksizma, a za rodnu ravnopravnost mogu obuhvatiti stranačke dogovore i lična opredeljenja i obećanja, podsticajne programe, identifikovanje i podučavanje veštinama koje omogućuju intervenisanje i adekvatno odgovaranje u štetnim situacijama. Mentorski programi se takođe mogu koristiti na različite načine, na primer tako što će se naći mentori za muškarce odbornike koji će učiti kako da aktivno doprinesu lokalnoj vlasti koja će biti istinski rodno ravnopravna i oslobođena svakog seksizma. „Obrnuto mentorstvo“ je još jedna strategija u kojoj žene koje su aktivne u politici organizuju obuku iz rodne osetljivosti za funkcionere na regionalnom ili centralnom nivou.

Globalno – Inicijativa „Berbernica“ (Barbershop Initiative – HeForShe – „OnZaNju“)

Događaji koji se odvijaju u sklopu inicijative „Berbernica“ podstiču muškarce i dečake da se aktivno angažuju na promovisanju rodne ravnopravnosti tako što će bolje razumeti na koji način neravnopravnost polova ograničava sposobnost pojedinaca, poslovnih krugova i celih zajednica da ostvare svoj puni ljudski, ekonomski i socijalni potencijal. Događaji u „Berbernici“ pružaju muškarcima instrumente pomoću kojih mogu da se uhvate ukoštac s tom neravnopravnošću i da sami postanu nosioci promene. Inicijativa „Berbernica“ donosi širok dijapazon alata u trima oblastima: 1. Liderske sesije 2. Radionice 3. Pojačano angažovanje. Ti resursi su ciljano usmereni ka muškoj publici na više različitih nivoa, počev od najvišeg rukovodećeg nivoa. Alati i resursi dostupni su besplatno onlajn na <https://www.heforshe.org/en/barbershop>

Kosovo*

Inicijativa: Mladići kao šampioni rodne ravnopravnosti (The Young Men Initiative) predstavlja program koji sprovode NVO SIT i YMCA u partnerstvu sa CARE International na Balkanu. Tu je reč o radu s mladim muškarcima i ženama kako bi se raspršili rodni stereotipi, vodila borba protiv neravnopravnosti i rešila i mnoga druga pitanja.⁴¹ Od 2017. godine ta inicijativa doprinosi hvatanju ukoštac s takvim pitanjima kao što su mizoginija, homofobija i transfobija. Ona je takođe usredsređena na muški aktivizam i nudi učesnicima trenere kao modele ili uzore koji su cool, ali su rodno ravnopravni i nenasilni.⁴²

Švedska

Švedska asocijacija lokalnih vlasti i regiona (SALAR) zastupa lokalne vlasti u Švedskoj i zalaže se za njihove ciljeve. Sve švedske opštine i regioni članovi su SALAR. Vlada Švedske ima sporazum sa SALAR sklopljen 2017. godine u cilju jačanja težišta na rodnoj ravnopravnosti u radu koji se obavlja s muškarcima i dečacima, gde se posvećuje pažnja rešavanju pitanja muškosti.

<https://www.government.se/articles/2018/01/the-government-of-swedens-measures-against-sexual-violence-and-harassment/>

Karipske države

Parlamentarci su identifikovali sledeće vidove dobre prakse:

U zakonodavnim i nadzornim funkcijama

- Ocena zakonodavstva i budžeta kroz interseksionalnu rodnu vizuru kako bi se sagledao potencijalni uticaj na različite grupe
- Zalaganje za zakone i inicijative koji će pozitivno uticati na žene i pomoći im da izgrade političku volju kako bi ti zakoni i te inicijative bili usvojeni
- Konsultovanje ženskih grupa kako bi se dobile povratne informacije o predloženim zakonodavnim inicijativama (nije reč samo o onim zakonodavnim inicijativama u kojima se eksplicitno govori o rodnoj ravnopravnosti) i integrisanje rezultata tih konsultacija u proces odlučivanja

Na sastancima (uključujući sastanke odbora, plenarne sednice i sastanke s biračima na lokalnu)

- Predsedavanje sastancima na način koji podstiče ravnopravno učešće svih članova (npr. pozivanje onih koji ranije nisu govorili da pruže svoj doprinos diskusiji)
- Slušanje s pažnjom i poštovanjem izlaganja svakog člana grupe

U medijima i onlajn

- Korišćenje društvenih mreža kao instrumenta za predočavanje informacija o aktivnostima boraca za rodnu ravnopravnost i učestvovanje u diskusiji o posebno aktuelnim temama
- Oспорavanje rodni stereotipa i predrasuda kada se pojave na onlajn platformama ili kroz pitanja postavljena u intervjuima

U svakodnevnom životu

- Učenje o ključnim pitanjima rodne ravnopravnosti i razmena znanja s drugima
- Podsticanje drugih muškaraca da postanu saveznici
- Korišćenje rodno osetljivog jezika (tj. komunikacija koja pokazuje poštovanje za žene i ne čini ih nevidljivima) i skretanje pažnje na štetnu upotrebu jezika u svakodnevnom razgovoru.
<https://www.parlamerica.org/en/gender-equality.aspx>

Utvrđivanje standarda i uvođenje mera za pospešivanje transparentnosti

Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Saveta Evrope identifikovao je transparentnost i otvorenu vlast kao prioritete u sprečavanju korupcije i promovisanju javne etike.⁴³ Načela otvorene vlasti neposredno su povezana sa spremnošću vlasti da se uhvati ukoštac sa seksizmom i promoviše rodnu ravnopravnost. Konkretno, otvorena vlast povećava dostupnost informacija o aktivnostima vlasti, podržava građansko učešće, promoviše integritet vlasti i koristi nove tehnologije za podsticanje transparentnosti i odgovornosti. Sve te akcije doprinose zatvaranju i premošćivanju rodnog jaza u oblasti informisanja, pristupa i učestvovanja i omogućuju ženama i zagovornicima ravnopravnosti polova da više utiču na način na koji vlasti pružaju svoje usluge i da pozivaju funkcionere na odgovornost.⁴⁴

To su podjednako važne mere za sprečavanje i borbu protiv seksizma u lokalnim i regionalnim organima. Lokalni i regionalni organi treba da objavljuju ključne dokumente i informacije, da promovišu procese javnih konsultacija i da podržavaju nadziranje i primenu mera transparentnosti u vezi s pitanjima koja se odnose na seksizam i seksualno uznemiravanje u institucijama i okruženju političkog učestvovanja žena. Mogu se unapred dogovoriti i formalno utvrditi standardi ponašanja kako bi se sprečili štetni seksistički incidenti u institucijama. Može se ponuditi obuka da bi se na taj način promovisalo široko razumevanje i svest o novim standardima ponašanja.

PRIMERI

UTVRĐIVANJA STANDARDA

Globalno – Partnerstvo za otvorenu vlast (upravu)

Partnerstvo za otvorenu vlast (upravu): Sedamdeset osam zemalja i rastući broj lokalnih vlasti – koje zastupaju više od dve milijarde ljudi – zajedno sa hiljadama organizacija civilnog društva učlanjene su u Partnerstvo za otvorenu vlast (OGP). Iako Kosovo* nije član OGP, ono se još od 2013. opredelilo za načela otvorene i odgovorne vlasti i nastavlja da poboljšava svoje instrumente i praksu transparentnog upravljanja.⁴⁵

U aprilu 2020. OGP je pokrenuo novu fazu usredsređenu na lokalne vlasti pod nazivom „OGP Local”. Na svim nivoima vlasti OGP preporučuje sledeće akcije za unapređenje rodne ravnopravnosti i okončanje seksizma:

- Proaktivno pozivati i pozitivno podsticati ženske organizacije, rodne mreže i lidere na učestvovanje u forumu koji organizuju vlasti i na kome se okuplja veliki broj različitih aktera;

- Sarađivati sa zagovornicima rodne ravnopravnosti kako bi se sprovela analiza akcionog plana vlasti i na taj način identifikovalo gde osobe različitog pola imaju nesrazmerne nivoe pristupa ili potencijalnu korist, a potom upotrebiti tu analizu da bi se na osnovu urođnjavanja razradile konkretne obaveze na planu OGP;
- Razmotriti nova opredeljenja i obaveze u kojima će se načela otvorene vlasti koristiti za prevazilaženje konkretnog jaza koji postoji kada je reč o uslugama koje se pružaju ženama i devojčicama ili kada je reč o njihovim potrebama na planu sektorske politike.

Još mnogo primera preporuka za otvorenu vlast i promovisanje rodne ravnopravnosti može se naći na <https://www.opengovpartnership.org/actions-for-a-more-inclusive-open-government-partnership/>

Takođe vidi: <https://www.opengovpartnership.org/ogp-local/>

Kanada

Kanada je odabrala da eksplicitno integriše rodna pitanja u svoj akcioni plan za otvorenu vlast. Ovo je prvi put u istoriji da je Vlada Kanade sprovela rodno zasnovanu analizu i procenu (GBA+) svog plana za otvorenu vlast da bi na taj način ispitala kako različiti faktori intersekcionalnog identiteta mogu uticati na efektivnost kanadskog plana za otvorenu vlast. Na osnovu te analize i povratnih informacija dobijenih iz procesa u kome je učestvovalo više aktera, uz feminističke i inkluzivne kolegijalne recenzije, Kanadska vlada je sačinila Deseti nacionalni plan obaveza za 2018–2020. Vidi <https://open.canada.ca/en/content/canadas-2018-2020-national-action-plan-open-government>

Instrumentalizacija regionalnih i nacionalnih mreža rodne ravnopravnosti

Mreže rodne ravnopravnosti predstavljaju moćan alat pomoću koga žene u lokalnoj vlasti mogu da steknu nove sveže ideje i perspektive i kada je reč o prevazilaženju zajedničkih problema (kao što je problem seksizma), kao i kada je reč o poboljšanju nekih političkih rešenja karakterističnih za njihovu biračku bazu. Takve mreže služe kao svojevrсни forumi za davanje saveta i pružanje podrške u razvoju karijere, izgradnju poverenja i podsticanju ljudi da steknu različite perspektive. Ima mnogo primera mreža lokalno izabраниh žena širom sveta, počev od nacionalnih asocijacija koje okupljaju žene na jednom određenom nivou vlasti (na primer nacionalna mreža žena predsednika opštine) do mreža koje obuhvataju cele globalne regione ili grupacije (na primer Forum gradonačelnica Jugoistočne Evrope⁴⁶ ili Mreža žena Komonvelta angažovanih u lokalnoj vlasti,⁴⁷ Federacija kanadskih opština⁴⁸ i Mreža lokalno izabраниh žena u Africi – REFELA, kako glasi francuska skraćenica naziva te organizacije).⁴⁹

Kosovo*

Posle drugih opštih izbora 2005. godine osnovan je Ženski kokus (Women's Caucus) kao neformalna grupa u Skupštini Kosova. Ta grupa je okupljala žene poslanike iz različitih političkih stranaka i funkcionisala je kao visokostrukturisana lobistička grupa i grupa za zalaganje u pitanjima koja se tiču ravnopravnosti polova. Jedan od najvećih uspeha Ženskog kokusa bio je zajednički lobi koji su formirali zajedno sa KWN i Grupom za bezbednost i rod, kojoj su predsedavale UN, kako bi u Krivični zakonik Republike Kosovo bilo uvršteno krivično delo nasilja u porodici.⁵⁰ Kokus je aktivan u skupštinskim odborima, naročito onima u kojima žene poslanici nisu u dovoljnoj meri dovoljno zastupljene i koji u svome radu nemaju rodnu perspektivu.

Ženski kokus je formirao lokalne ogranke na lokalnom/opštinskom nivou. Neke od aktivnosti tih kokusa obuhvataju urodnjavanje, diskusije za okruglim stolom i obuku o pitanjima vezanim za rod i pol, rodno odgovorno budžetiranje i ostale aktivnosti u kojima učestvuju lokalni politički lideri i žene u zajednici.

KWN je 2014. osnovao Kosovski lobi za ravnopravnost polova. Taj lobi okuplja ženske organizacije civilnog društva (WCSO) i žene u politici na opštinskom nivou, pripadnice različitih političkih stranaka, različitog etniciteta, uzrasta i sposobnosti. Lobi se sastaje najmanje dva puta godišnje da bi se razmenila iskustva, razmotrile postojeće i stvorile nove strategije zalaganja. KWN pruža neophodnu podršku članovima tog lobija kako bi mogli da ostvare ciljeve za koje se zalažu na opštinskom nivou i u tome tokom godina zajedno postižu velike uspehe.⁵¹

Članovi tog lobija su 2018. formirali novu koaliciju žena u politici pošto su uočili potrebu da prošire svoje napore i sarađuju sa ženama koje su poslanice u Skupštini Kosova na ostvarenju zajedničkih neposrednih i dugoročnih ciljeva. Na taj način je formirana Koalicija za ravnopravnost.⁵²

Integrisanje novih tehnologija

Iako društvene mreže i ostale nove tehnologije mogu da prenesu i pojačaju štetne seksističke poruke, one su podjednako moćne i kao instrumenti za edukovanje i podizanje nivoa svesti. Vebinari, onlajn skupovi i skupovi za postavljanje pitanja i davanje odgovora mogu pružiti ženama angažovanim u lokalnoj politici mogućnost i da razmene iskustva na kolegijalnoj osnovi i da dopru do javnosti i podignu svest o štetnim posledicama seksizma prema ženama u politici. Još jedno korisno sredstvo su potkasti. Potkasti se mogu koristiti da bi se pružile detaljnije informacije o izazovima i mogućnostima. .

Oni se takođe mogu koristiti da bi se posvetila veća pažnja ciljnoj publici, kao što su lokalne žene odbornici/kandidatkinje za odbornike i muškarci političari.

Rešenja za onlajn izražavanje seksizma mogu se naći i u kreativnoj primeni nove tehnologije u aktivnostima aktera lokalne vlasti. Grupa eksperata za akciju protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO) predlaže da se sprovede kampanje za podizanje svesti koje će biti usmerene ka ženama i muškarcima, devojčicama i dečacima na različitim društvenim nivoima i posvećene različitim oblicima nasilja nad ženama počinjenim u digitalnoj sferi, kao i da se na isti način pružaju usluge podrške žrtvama. Lokalne vlasti takođe mogu razmotriti mogućnost da šire pristupačne informacije o pravnim putevima i uslugama podrške namenjenim žrtvama nasilja nad ženama počinjenog u digitalnoj sferi i da kreiraju žalbene mehanizme koji će funkcionisati onlajn i oflajn u sklopu usluga koje građanima pružaju tužilaštvo i organi reda; ti mehanizmi treba da budu lako dostupni žrtvama, uključujući žrtve sa fizičkim, kao i sa intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom. Ti mehanizmi takođe treba da budu usklađeni s međunarodnim i domaćim propisima o zaštiti podataka, u skladu sa modernizovanom Konvencijom Saveta Evrope o zaštiti pojedinaca od automatske obrade podataka o ličnosti (CETS br. 223).⁵³

PRIMERI

KORIŠĆENJA NOVIH TEHNOLOGIJA KAKO BI SE STALO NA PUT SEKSIZMU U VLASTI

Kosovo*

KWN, Open Data Kosovo i Girls Coding Kosovo lansirali su 216. aplikaciju pod nazivom Koračaj slobodno – Ec Shlire (Walk Freely), koja omogućuje ljudima da prijave slučajeve seksualnog uznemiravanja sa svojih pametnih telefona. Korisnik može anonimno da prijavi takve slučajeve dopuštajući da aplikacija registruje gde se nalazi, tako da ostali mogu imati uvid u to gde su se i u koje vreme dogodili ti slučajevi seksualnog uznemiravanja, da bi na kraju aplikacija omogućila korisniku da prijavi počinioca.⁵⁴

Evropa

Savet Evrope ima onlajn kanal za ljudska prava (Human Rights Channel) koji sadrži mnoštvo korisnih informacija o tome kako seksizmu stati na put. Ti resursi su dostupni na više različitih jezika i sadrže informacije o shvatanju seksizma, video-zapise, statističke podatke, primere i preporuke. Tu je takođe postavljen interaktivni kviz za testiranje znanja korisnika i njihove lične percepcije u vezi sa seksizmom. <https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/stop-sexism>

Globalno

U drugim delovima sveta postoje mnogi primeri potkasta koji služe za unapređenje političkog učestvovanja žena i smanjenje seksizma; tako npr. kanadski potkast „No Second Chances”⁵⁵ („Nema drugih šansi”) sledi politički put 12 žena ministara i pomaže slušaocima da shvate kako je njihov pol odigrao ulogu i na vrhuncima i na najnižim tačkama njihovih karijera. „Dvadeset tri posto: razgovori sa ženama u Vladi” je potkast u kome se razgovara sa ženama političkim rukovodiocima o tome šta ih je motivisalo da se kandiduju, poukama koje su izvukle na svom dosadašnjem političkom putu i političkim bitkama koje im tek predstoje.⁵⁶

Institucionalni kanali za borbu protiv seksizma unutar lokalne vlasti

LGE (2015) i LPD (2015), kao i drugi instrumenti nacionalnih sektorskih politika koji su navedeni na tabeli na kojoj je predstavljen pravni i politički okvir Kosova* za ravnopravnost polova i rodnu ravnopravnost pružaju osnovni okvir za borbu protiv seksizma u lokalnoj vlasti. Primena tog okvira u praksi stalni je izazov i mogućnost da se osnaži lokalno upravljanje. Utvrđivanje odgovornosti i institucionalnih organa nadležnih za borbu protiv seksizma u lokalnoj vlasti presudno je važno za delotvornu primenu tog okvira. Odgovornost se može pripisati jednom institucionalnom akteru ili većem broju njih, pored mera za političke stranke koje smo ranije razmotrili.

Ovde razmatramo kako se državni procesi i institucije mogu prilagoditi da bi se poboljšala njihova sposobnost da adekvatno reaguju na seksizam i diskriminaciju i spreče seksizam i diskriminaciju na lokalnom nivou. Počinjemo od kodeksa ponašanja i etičkih smernica za lokalne vlasti da bismo potom postepeno ispitivali moguća institucionalna rešenja od lokalnog preko regionalnog do centralnog nivoa. Završićemo opštim pregledom mogućih kazni i pravnih lekova, odnosno sredstava, kao i jednom napomenom o planiranju resursa.

Kodeksi ponašanja i etičke smernice

Kodeksi ponašanja lokalnih vlasti utvrđuju dosledne standarde ponašanja za članove lokalnih saveta i veća u pogledu toga kako se oni ponašaju prema svojim izabranim kolegama, prema zaposlenima i prema javnosti. Pismeni kodeksi ponašanja mogu pomoći da se obezbedi da članovi lokalne vlasti dele zajednički osnov prihvatljivog ponašanja. Oni pojačavaju poverenje javnosti u institucije i izabrane funkcionere.

Kodeksi lokalnih saveta tipično predstavljaju dodatni set pravila koji je svojevrsna dopuna postojećem regionalnom ili centralnom zakonodavstvu i utvrđenoj sektorskoj politici. Neke jurisdikcije (to je slučaj u provinciji Ontario, u Kanadi⁵⁷) zahtevaju da lokalne vlasti ustanove kodekse ponašanja za lokalne izabrane zvaničnike i članove određenih odbora. Takođe se može propisati da ti kodeksi moraju sadržati stav prema određenim pitanjima, uključujući seksizam i diskriminaciju. Kodeksi ponašanja lokalnih vlasti takođe mogu biti uvedeni zato što pitanja koja se odnose na odgovorno ponašanje pojedinačnih izabranih funkcionera ne spadaju u delokrug mandata postojećih kancelarija zaduženih za nadzor nad aktivnošću vlasti.

Alternativno, kodeksi mogu biti usvojeni kao prva linija akcije u široj hijerarhiji nadzora nad radom vlasti.

Kodeksi ponašanja treba da sadrže odredbe koje će osigurati ravnopravno učestvovanje žena i muškaraca tako što će precizirati rukovodeća načela i konkretnu praksu koja predstavlja zabranjeno seksističko i diskriminatorno ponašanje. Tu treba obuhvatiti nekrivično seksualno uznemiravanje, zastrašivanje, siledžijsko ponašanje (uključujući internet siledžijstvo i siledžijstvo u socijalnoj sferi), govor mržnje i ponašanje koje je izraz nepoštovanja. Suštinski je važno da se ti tipovi ponašanja uvrste u kodekse ponašanja zato što upravo takvo ponašanje predstavlja osnov za kažnjavanje učinilaca i osnažuje svest javnosti i opšte jedinstvo stavova.

Kodeksi ponašanja takođe mogu sadržati pravila koja treba slediti nakon što se ustanovi nedolično ponašanje. Kodeksi mogu sadržati pravila sprovođenja ili se mogu pozivati na ostale sektorske politike. U nekim slučajevima kodeksi ponašanja mogu biti dopunjeni podzakonskim aktima kojima se utvrđuju funkcije službenika zaduženih za odgovornost na lokalnom nivou koji postupaju po pritužbama i bave se izvršenjem. Pritužbe na povrede kodeksa ponašanja mogu uputiti pripadnici javnosti, zaposleni i drugi članovi lokalnih saveta. Na kodekse ponašanja mogu se odnositi i formalne i neformalne žalbe i pritužbe.

PRIMERI

KODEKSA PONAŠANJA I ETIČKIH SMERNICA

Evropa

Evropska povelja za ravnopravnost žena i muškaraca u lokalnom životu utvrđuje formalnu obavezu lokalnih i regionalnih vlasti da iskoriste svoja ovlašćenja i partnerstva kao bi se postigla što veća ravnopravnost stanovništva. Da bi pomogao u sprovođenju tih obaveza, svaki potpisnik se obavezuje da će sačiniti akcioni plan ravnopravnosti u kome će utvrditi svoje prioritete, naznačiti akcije i resurse i obavezati se da će se angažovati u radu sa svim institucijama i organizacijama na svojoj teritoriji kako bi promovisao ostvarivanje stvarne ravnopravnosti u praksi. Vidi: https://www.ccre.org/docs/charte_egalite_en.pdf

Kanada

Model kodeksa ponašanja:

https://irp-cdn.multiscreensite.com/be9aba85/files/uploaded/MODEL_CODE_OF_CONDUCT_Aug2018_FINAL.pdf

Vodič za razvoj kodeksa ponašanja: https://irp-cdn.multiscreensite.com/be9aba85/files/uploaded/Companion_Guide_Aug2018_FINAL.pdf

Etički resursi lokalnih vlasti: <https://www2.gov.bc.ca/gov/content/governments/local-governments/governance-powers/conduct-of-locally-elected-officials/responsible-conduct>

Kanada

Vlada Kanade se 1995. godine obavezala da će koristiti Rodno utemeljenu analizu plus (GBA+) kako bi unapredila rodnu ravnopravnost u sklopu ratifikacije Platforme iz Pekinga. GBA+ je analitički proces koji omogućuje primenu jednog rigoroznog metoda za procenu sistemskih neravnopravnosti, kao i sredstva za procenu načina na koji različite grupe žena, muškaraca i rodno različitih osoba mogu iskustveno doživjeti sektorske politike, programe i inicijative. Znak „plus“ u nazivu analize i njegovoj skraćenici GBA+ označava da se tu ne radi samo o razlikama između bioloških polova i sociokulturnih rodova. Od svih saveznih državnih službenika traži se da uključe GBA+ u svoj rad tako što će postaviti nekoliko osnovnih pitanja i osporiti lične pretpostavke o različitim grupama žena, muškaraca i rodno raznovrsnih lica. Sistematskim korišćenjem GBA+ savezni funkcioneri su došli u priliku da poboljšaju svoj rad, obezbeđujući da on bude inkluzivan, tj. da obuhvati više različitih perspektiva.

<https://women-gender-equality.canada.ca/en/gender-based-analysis-plus.html>

Gruzija

Vlada Gruzije je 2017. odobrila Opšta pravila etike i ponašanja u javnim institucijama, u skladu s kojima je državni službenik dužan da izbegava bilo kakav oblik diskriminacije, kao i da se uzdrži od korišćenja govora mržnje u javnosti i/ili od davanja diskriminatornih komentara. Osim toga, tim pravilima je utvrđena zabrana seksualnog uznemiravanja i obezbeđena je jednakost kroz stvaranje jednakih mogućnosti i uzdržavanje od stereotipa.⁵⁸ Mogućno je podneti prijavu zbog povrede etičkih normi preko onlajn portala Mkhileba.gov.ge, kojim upravlja Gruzijjski biro za državnu službu. Jedan broj opština u Gruziji, kao što su opštine Bagdati i Vani, doneo je svoje kodekse ponašanja za državne službenike i ti kodeksi reflektuju sva gore pomenuta pravila, uključujući načelo ravnopravnosti i zabrane diskriminacije i zabranu seksualnog uznemiravanja.⁵⁹

Referenti za odgovornost i odbori za etički standard

Izvršenje kodeksa ponašanja mogu nadzirati referenti za utvrđivanje etičke odgovornosti ili odbori za etički standard. Ti zvaničnici moraju se postarati da svi delovi kodeksa ponašanja budu u podjednako meri zaštićeni, za šta može biti potrebna njihova dodatna obuka u vezi sa rodnim odredbama onda kada te odredbe predstavljaju nedavno uvedenu novinu.

Globalno gledano, postoje razni tipovi uloga koje referent za utvrđivanje odgovornosti može da ima u pogledu sprovođenja odredaba o rodu i polu na lokalnom nivou. To se obično utvrđuje lokalnim podzakonskim aktima i može obuhvatiti sledeće:⁶⁰

- Opštinski ombudsman. Funkcija opštinskog ombudsmana jeste da vodi nezavisnu istragu povodom donetih odluka i preporuka, kao i administrativnih akata opštine, lokalnih odbora i određenih opštinskih korporacija.

Opštinski ombudsman je zasebna funkcija u odnosu na centralnog ili regionalnog ombudsmana, koji takođe mogu imati neku ulogu u odnosu na lokalnu vlast;

- Istražitelj zadužen za zatvorene sastanke. Lokalna vlast (opštinska ili kakva druga) može odrediti istražitelja koji će nezavisno istražiti pritužbe u vezi sa zatvorenim sastancima. Ako lokalna vlast ne odredi takvog istražitelja, očekuje se da će tu ulogu obaviti ombudsman na narednom nivou nadležnosti;
- Komesar za integritet. Komesari za integritet podnose izveštaje lokalnim savetima ili većima. Njihova je uloga da samostalno primenjuju kodeks ponašanja i s njim povezane procedure, pravila i sektorske politike kojima se upravlja etičkim ponašanjem pripadnika lokalne vlasti. Oni mogu podnositi periodične izveštaje o razvoju situacije na tom planu ili mogu pokrenuti istragu povodom nekih konkretnih pritužbi. Ako komesar u svojoj istrazi povodom neke etičke pritužbe ustanovi da je došlo do povrede etičkog kodeksa, lokalni savet može izreći kaznu po svom diskrecionom ovlašćenju.

Nasuprot određivanju pojedinca zaduženog za nadzor nad etičkim pitanjima, mnoge zemlje formiraju panele ili odbore za primenu standarda u delovanju lokalne vlasti kojima se stavlja u zadatak da relativno brzo rešavaju žalbe i da lokalnoj vlasti daju smernice i repere u vezi sa prihvatljivim standardima ponašanja.⁶¹ U skladu s tim modelom lokalni saveti se opredeljuju za to da periodično (jednom godišnje ili u nekim drugim intervalima) biraju samostalni odbor za standarde koji je po sastavu reprezentativan za političku zastupljenost na lokalnu, a reprezentativan je i u smislu lokalnih različitosti (polna zastupljenost, rasni sastav, veroispovest itd.). Odbori za standard su ovlašćeni da donose obavezujuće odluke kako bi rešili navode o manjim prekršajima normi ponašanja i da postupaju po žalbama na rad članova opštinskih saveta koji su navodno prekršili jednu ili više odredaba kodeksa ponašanja. Da bi bili delotvorni u svom radu, ti odbori moraju utvrditi jasne procedure za podnošenje žalbi i pritužbi, kako za interne, tako i za eksterne aktere. Odbori za standard mogu biti ovlašćeni da izriču i sprovode kazne i da privremeno ili trajno suspenduju članove opštinskog saveta ili veća za koje ustanove da su zaista počinili delo nekrivičnog seksualnog uznemiravanja ili neki drugi čin zabranjenog ponašanja. Žalbe na postupke lokalnih odbora za standarde mogu se uputiti višim organima, kao što je Ombudsman.

PRIMERI

SLUŽBENIKA ZADUŽENIH ZA UTVRĐIVANJE ODGOVORNOSTI I ETIČKIH ODBORA

Kosovo*

Svaka opština i ministarstvo naimenovali su službenika zaduženog za ravnopravnost polova, čija uloga i zadaci obuhvataju staranje o primeni LGE, čime se obezbeđuje da se na centralnom i lokalnom nivou upravljanja eliminišu seksizam i diskriminacija po osnovu rodne pripadnosti..

Gruzija

Gruzijska Povelja novinarske etike je nezavisno samoregulatorno telo koje, između ostalih funkcija koje obavlja, proučava sve činjenice o novinarskim kršenjima profesionalnih standarda i bavi se obrazovnim aktivnostima kako bi unapredilo novinarsku profesionalnost.⁶² Svih 11 odredaba statuta tog tela u skladu su sa međunarodnim novinarskim standardima i utvrđuju glavna profesionalna načela kojih se moraju pridržavati svi članovi Povelje. Član 7. tog statuta, koji se izričito odnosi na nediskriminaciju, utvrđuje da su novinari „dužni da preduzmu sve napore da bi izbegli diskriminaciju bilo kog lica po osnovu rase, pola, seksualne orijentacije, jezika, verskih, političkih i drugih mišljenja i uverenja, nacionalnog ili socijalnog porekla ili bilo kakve druge karakteristike“.

Povelja je 2017. utvrdila Smernice za izveštavanje o rodnim pitanjima.⁶³ Pomoću tih smernica Povelja naglašava presudno važnu ulogu medija u oblikovanju i pojačavanju rodnih uloga i stereotipa, kao i u ublažavanju takve prakse. S tih razloga se Smernice zasnivaju na nekoliko osnovnih načela, kao što je iskorenjivanje duboko ukorenjenih rodnih stereotipa i predstave o ulogama polova, hvatanje ukoštac i reagovanje na korišćenje seksističkog jezika, kao i obezbeđivanje rodne ravnoteže u medijskim aktivnostima. U skladu s navedenim smernicama poseban naglasak treba staviti na izveštavanje o rodnim pitanjima i relevantnom zakonskom i političkom razvoju, identifikovanje upotrebe rodnih stereotipa u izlaganjima javnih ličnosti i političara, nasilje nad ženama, seksualno uznemiravanje, kao i pitanje zastupljenosti žena na izborima.

Austrija

Pri austrijskom Savetu za oglašavanje počeo je 2011. godine da radi Savetodavni odbor za borbu protiv seksizma; u njegov sastav ušli su kvalifikovani eksperti za pitanja pola i roda kako bi se suprotstavili rodno diskriminatornom oglašavanju i kako bi doprineli podizanju svesti industrije oglašavanja o potrebi za nediskriminatornim prikazivanjem polova.

Od 278 pritužbi dobijenih 2012. godine više od polovine odnosilo se na „rodno diskriminatorno oglašavanje“ (53,41%). Savetodavni odbor za borbu protiv seksizma analizirao je te pritužbe i dostavio Savetu svoje mišljenje o svakoj od njih. U 13 slučajeva (7,39%) Savet je pozvao na hitnu obustavu reklamne kampanje o kojoj je reč. Slični modeli mogu se primeniti i za lokalne vlasti.

Kanada

Komesar za integritet zadužen za grad Von u Ontariju podneo je Gradskom veću Izveštaj o istrazi vođenoj na osnovu pritužbe koja je podneta u skladu sa odredbama kodeksa ponašanja nakon što je dobio žalbu u kojoj je navedeno da su zamenik gradonačelnika i jedan gradski odbornik izvršili seksualni napad, uznemiravanje i maltretirali žrtvu (2017). Pozivajući se na odredbe Opštinskog kodeksa ponašanja,

koji štiti od seksualnog uznemiravanja, Izveštaj dokumentovano obrazlaže istragu koja je sprovedena i preporučuje kaznu (ukor i suspendovanje prinadležnosti na rok od 90 dana), korektivne mere (izvinjenje žrtvi podnosiocu pritužbe i samom gradu) i suspendovanje ili ukidanje nekih procesnih ovlašćenja. Na kraju su zamenik gradonačelnika i odbornik o kome je reč podneli ostavke na svoje dužnosti.⁶⁴

Uloga udruženja lokalnih i regionalnih vlasti

Udruženja lokalnih i regionalnih vlasti omogućuju da se na nacionalnom ili regionalnom nivou čuju potrebe lokalnih vlasti i promovišu lokalne potrebe. Ta udruženja ili asocijacije mogu na nekoliko načina igrati važnu ulogu u tome da se adekvatno odgovori na seksizam i seksualno uznemiravanje u lokalnoj vlasti. One mogu prikupljati odgovarajuće podatke, pratiti napredak, raditi na podizanju svesti, zalagati se za promene, podučavati lokalne savete kada je reč o tome kakva rešenja mogu biti doneta na nivou saveta i utvrditi standarde za svoje članove. Asocijacijama ili udruženjima lokalnih i regionalnih vlasti može biti potrebna direktna podrška za izgradnju kapaciteta kako bi ostvarila neke od tih ciljeva.

PRIMERI

JAČANJA ODGOVORA ASOCIJACIJA LOKALNIH VLASTI NA SEKSIZAM

Bolivija

Asocijacija lokalnih odbornika i predsednika opština u Boliviji (ACOBOL) prikupljala je od 2004. do 2012. godine podatke i svedočenja žrtava nasilja nad ženama u politici, uključujući više od 4.000 pritužbi za seksualno uznemiravanje koje su bolivijskoj policiji uputile žene koje su angažovane u politici. Na osnovu toga donet je Zakon br. 243 kako bi se „uspostavili mehanizmi za sprečavanje, obraćanje posebne pažnje i kažnjavanje slučajeva političkog uznemiravanja i/ili nasilja nad ženama da bi se na taj način jemčila njihova politička prava“⁶⁵

Australija

Udruženje menadžera lokalnih vlasti iz Kvinslenda u Australiji (LGMA Kvinslend, koje je osnovano 1957) podržava zalaganje lokalnih vlasti, učenje kroz saradnju i profesionalni razvoj. LGMA nudi produbljeni Okvir za akciju u cilju unapređenja rodne ravnopravnosti na višim nivoima upravljanja u lokalnoj vlasti. Taj okvir je dokument koji predstavlja interno uputstvo u kome se objašnjavaju vizija, strateški prioriteti i mehanizmi za pružanje pomoći u integrisanju rodne svesti kroz organizacionu kulturu i upravljanje u lokalnim vlastima, kao i u samom LGMA. Tu se mogu naći smernice za primenu, nadzor, izveštavanje i preispitivanje.

https://www.lgprofessionalswa.org.au/Documents/Gender%20Balance%20Framework/LGMA%20Gender%20Balance%20Framework_Nov2015_B.pdf

Uloga Nacionalne kancelarije ombudsmana

Institucija ombudsmana na Kosovu* je nezavisna institucija čija su uloga i nadležnosti utvrđeni u Ustavu i u Zakonu o ombudsmanu na sledeći način: „(Ombudsman) nadzire i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih i neregularnih radnji javnih organa.”⁶⁶ Ombudsman je ovlašćen da istražuje na osnovu podnetih pritužbi ili na sopstvenu inicijativu ako doneti zaključci upućuju na to da su vlasti prekršile ljudska prava i slobode zajemčene Ustavom, zakonima i drugim aktima, kao i međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava.⁶⁷ To obuhvata i slučajeve nediskriminacije i rodne ravnopravnosti.

U svetlu navedenog može se reći da je Kancelarija ombudsmana u dobrom položaju da se svojim različitim postupcima uključi u akcije podrške kako bi se stalo na put seksizmu i uznemiravanju u lokalnim vlastima. Konkretno, ombudsman sprovodi istrage, daje predloge, objavljuje izveštaje i zalaže se za ljudska prava i slobode. To je mehanizam za ujednačavanje koji omogućuje da se promoviše, nadzire i pruža podrška ravnopravnom postupanju bez ikakve diskriminacije na osnovu onoga što je zaštićeno LGE i LPD.⁶⁸ Kancelarija ombudsmana je takođe ovlašćena da saraduje sa civilnim društvom na ostvarenju tih ciljeva, uključujući pružanje podrške radu branilaca ljudskih prava i saradujući sa civilnim društvom u aktivnostima namenjenim podizanju svesti. Nacionalni ombudsman ima regionalne kancelarije sličnih ovlašćenja.

PRIMERI

AKCIJA OMBUDSMANA ZA OBUSTAVU SEKSIZMA I SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA

Kosovo*

Institucija ombudsmana je 2019. godine dobila 129 žalbi građana u kojima su oni izveštavali o slučajevima diskriminacije, a od tog ukupnog broja 100 žalbi je pokrenuto u pravnom postupku. Iste godine je ta institucija dobila 65 pritužbi na rodnoj osnovi, od čega je 39 slučajeva uvedeno u pravnu proceduru.

Institucija ombudsmana je 2020. godine dobila 145 žalbi građana koji su se žalili na seksualnu diskriminaciju, a od tog broja 107 slučajeva je pokrenuto u vidu pravnog postupka. Iste godine ta institucija je dobila 43 žalbe na rodnoj osnovi, a od toga je u 30 slučajeva otvoren pravni postupak.

U svom Godišnjem izveštaju za 2019. Institucija ombudsmana je navela da se o rodno zasnovanoj diskriminaciji retko govori i retko podnose prijave zbog toga što nema dovoljno znanja o tome šta ona tačno predstavlja i zbog toga što u toj oblasti ne postoji dovoljna sudska praksa.⁷⁰

Drugi primer u kojem Institucija ombudsmana koristi svoju ulogu za promovisanje rodne ravnopravnosti dogodio se 2019, kada je ta institucija objavila saopštenje u kome je pozvala političke stranke koje učestvuju u kampanji za opšte izbore 2019. da se dosledno pridržavaju LGE tako što će se postarati da na njihovim stranačkim izbornim listama 50% mesta zauzimaju žene.

Hrvatska

Hrvatska ima veoma posvećenu ženu ombudsmana za rodnu ravnopravnost koja postupi nezavisno, prati sprovođenje zakona o ravnopravnosti polova i ostale regulative o rodnoj i polnoj ravnopravnosti i podnosi barem jednom godišnje izveštaj hrvatskom Saboru. Jedna od inicijativa te kancelarije odnosila se na rad sa Hrvatskom radio i televizijom (HRT). Centar za obuku HRT, u saradnji sa Kancelarijom za rodnu ravnopravnost, uveo je programe obuke za urednike i novinare kako bi otklonili sve stereotipe i sadržaje koji muškarce i žene prikazuju na seksistički, uvredljiv i ponižavajući način u medijima.

Kazne, izvršenje i pravni lekovi

Globalno gledano, postoji nekoliko načela koja bi trebalo uzeti u obzir kada se razrađuju odgovarajuće kazne i žalbeni postupci. Kazne za povrede propisa o zabranjenom ponašanju treba da budu primerene težini povrede, i to tako da mogu ići sve do suspendovanja predsednika opštine i članova opštinskih veća. Za manje prekršaje mogu se izreći blaže kazne, kao što su obavezno javno izvinjenje, javni ukor, novčana kazna ili obavezna obuka ili obavljanje korisnog rada. Da bi kazne bile delotvorne, mora postojati jasan niz smernica o primerenom ponašanju i moraju se identifikovati specifični vidovi ponašanja koji se definišu kao seksistički. To može biti utvrđeno u propisima lokalnih vlasti ili u internom kodeksu ponašanja. O kaznama se može postići uzajamni dogovor među potpisnicima kodeksa ponašanja. Odgovarajuće institucije takođe treba da budu uključene u obezbeđivanje sprovođenja tih propisa, uključujući Kancelariju ombudsmana i/ili lokalne etičke odbore ili referente zadužene za utvrđivanje odgovornosti, tamo gde takva funkcija postoji.

Pored kazni koje se izriču počiniocu, na svakoj datoj teritoriji lokalna ili centralna infrastruktura zadužena za utvrđivanje odgovornosti (npr. Kancelarija ombudsmana ili lokalni etički odbor) može pružiti pravni lek ili nadoknadu licu koje je bilo na meti. Taj vid pravnog zadovoljenja može biti u obliku finansijske nadoknade, kao što je opšta naknada štete nanete povredom prava nekog lica da ne bude diskriminisano i da njegovo lično dostojanstvo bude zaštićeno. Takođe se tu može raditi o posebnim vidovima odštete na ime kompenzacije osobi koja je bila na meti seksističkog ponašanja za novčane gubitke, gubitak mogućnosti i sve druge gubitke koje je pretrpela zbog tog diskriminatornog ili uznemirujućeg ponašanja.

Takođe postoji mogućnost da kompenzacija žrtvama seksističke diskriminacije ne bude novčana. Tu se može raditi o preduzimanju određenih radnji prema individualnom licu, kao što je zaštita od daljih postupaka učinioca i njegovo javno izvinjenje. Takođe se može raditi o pravnim lekovima iz domena javnog interesa koji su tako koncipirani da utiču na širu društvenu zajednicu, uključujući druge ljude koji su mogli biti pogođeni diskriminacijom o kojoj je reč. Takva vrsta pravnih lekova može podići nivo svesti ili doprineti edukaciji o datom pitanju kako bi se podstaklo bolje razumevanje problema seksizma i diskriminacije i kako bi se onemogućilo da se takve stvari ponovo dogode u budućnosti. Primeri pravnih lekova iz domena javnog interesa u vezi sa seksističkim ponašanjem u lokalnoj vlasti obuhvataju promenu interne politike da bi se obezbedila bolja zaštita,

razvoj/poboljšanje internih žalbenih procedura za prijavljivanje povrede ljudskih prava, uvođenje obrazovnih programa ili isticanje etičkih kodeksa na vidnom mestu u kancelarijama lokalnih vlasti.

Na Kosovu* je okvir za pružanje pravnog zadovoljenja u slučajevima seksizma i diskriminacije utvrđen LGE i LPD, i on obuhvata sledeće:

Osoba koja smatra da je prema njoj nepravedno postupano, da je neravnopravno ili diskriminatorno tretirana može izjaviti pritužbu Instituciji ombudsmana i može podneti tužbu sudu. LPD omogućava da se teret dokazivanja prebaci na drugu stranu u slučajevima diskriminacije. Osim toga, LGE predviđa kazne u vidu novčanih kazni za povredu prava. U slučaju u kome neko bude proglašen krivim za seksualno uznemiravanje, uznemiravanje ili povredu prava na ravnopravnost polova, učiniocu se nalaže da plati novčanu kaznu od 500 do 700 evra. Ko povredi pravo na ravnopravno postupanje dužan je da plati novčanu kaznu od 700 do 900 evra. Sud je taj koji odlučuje o proceduri za povredu prava i visini izrečene kazne. Slično tome – ali nešto uopštenije i maglovitije – LPD utvrđuje u svome članu 23. listu novčanih kazni. Taj zakon takođe predviđa razne vidove obeštećenja za nematerijalnu štetu koje sudije mogu da odrede onda kada je utvrđena diskriminacija. Sud može odlučiti sledeće:

- Da zabrani činjenje diskriminatornih radnji koje krše ili mogu da krše pravo tužioca, ili da naloži da se eliminišu sve diskriminatorne radnje;
- Da naloži da se nadoknadi materijalna ili nematerijalna šteta;
- Da naloži da se sprovedu privremene mere u skladu sa odredbama odgovarajućeg zakona o parničnom postupku (ako se smatra da je takva mera neophodna u cilju otklanjanja opasnosti od nanošenja nepopravljive štete, naročito za veća kršenja prava na ravnopravno postupanje ili radi sprečavanja nasilja);
- Da naloži kraći vremenski rok za izvršenje nego što je to propisano odgovarajućim zakonom o izvršnom postupku;
- Da u medijima objavi sudsku odluku.

Naposletku, Krivični zakonik Kosova* sadrži odredbu po kojoj seksualno uznemiravanje predstavlja krivično delo za koje je počinocu zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora u dužini do tri godine.⁷¹

Pravno zadovoljenje za pojedince koji su se našli na meti seksističkog ponašanja kreće se u rasponu od jednostavnih korektivnih mera do krivičnihopravnih mera, zavisno od težine problema. Ovaj vodič ne razmatra krivične povrede prava.

PRIMER

TRANSPARENTNIH POSTUPAKA ZA SPROVOĐENJE KODEKSA PONAŠANJA

Kanada

Transparentan i pristupačan žalbeni postupak pomaže delotvornom sprovođenju Kodeksa ponašanja. Grad Bari (Barrie) utvrdio je jasne procedure za podnošenje pritužbi o povredi Kodeksa ponašanja i te procedure je objavio na svom veb-sajtu; one se ukratko svode na sledeće:

Neformalne pritužbe

Svaki pojedinac koji je identifikovao ponašanje ili aktivnost nekog člana (lokalne vlasti) koje je u suprotnosti sa Kodeksom ili je bio svedok takvog ponašanja, može na sledeći način izraziti svoju zabrinutost:

- Obratite se tom članu i posavetujte ga da je njegovo ponašanje ili aktivnost u suprotnosti sa Kodeksom;
- Ohrabrite tog člana da prekine zabranjeno ponašanje ili aktivnost;
- Ako je to primenljivo, iznesite tom članu svoje zadovoljstvo ili nezadovoljstvo njegovim odgovorom na vašu izraženu zabrinutost;
- Sačuvajte pismenu evidenciju o incidentima, uključujući datume, vremena, mesta, druga lica koja su bila prisutna i sve ostale relevantne informacije, uključujući podatke o koracima koji su preduzeti da bi se stvar rešila;
- Ako nije zadovoljan odgovorom koji je dobio u tom neformalnom postupku, pojedinac može preći na podnošenje formalne pritužbe preko Komesara za integritet.

Formalne pritužbe

Svaki pojedinac koji je identifikovao ponašanje ili aktivnost nekog člana (lokalne vlasti) koji deluju kao ponašanje ili aktivnost u suprotnosti sa Kodeksom ili koji je bio svedok toga može izraziti svoju zabrinutost kroz formalnu proceduru za izražavanje pritužbi:

- Sve formalne pritužbe moraju biti izjavljene na gradskom žalbenom obrascu / Affidavit.
- Pritužba mora sadržati objašnjenje o tome zbog čega pokrenuto pitanje može biti u suprotnosti sa Kodeksom i u njoj moraju biti navedeni svi dokazi kojima se potkrepljuju navodi, sve na odgovarajućem obrascu za pritužbe / Affidavit. Pritužbe moraju sadržati podatke o svedocima, kao i konkretne detalje slučaja i moraju biti podnete Komesaru za integritet.

Komesar za integritet određuje da li se pitanje koje je predmet pritužbe odnosi na povredu Kodeksa ponašanja i/ili je reč o povredi odredaba drugih kodeksa, uključujući krivično delo ili povredu Kodeksa o diskriminaciji ili uznemiravaju.

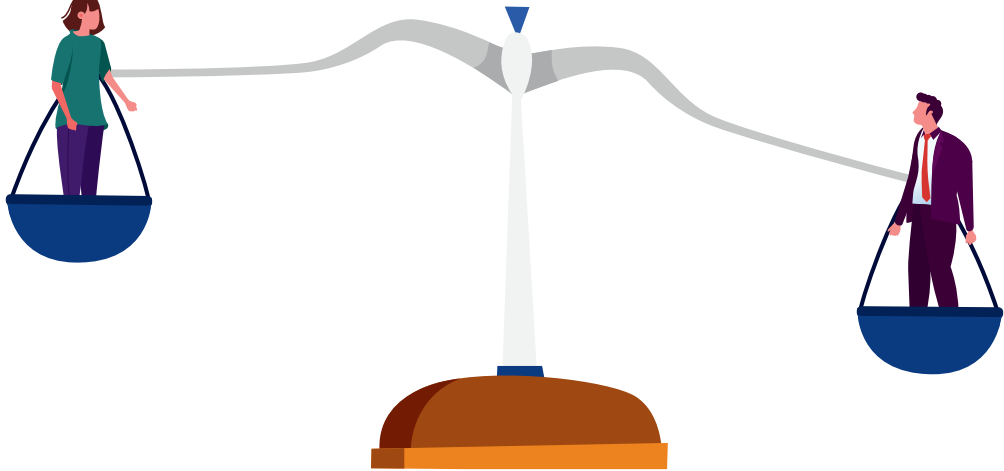
Vidi: <https://www.barrie.ca/City%20Hall/MayorCouncil/Documents/Code%20of%20Conduct%20Complaint%20Procedure%20-%202008%202019.pdf>

Obezbeđivanje pravnih resursa

Da bi ponudile delotvorne pravne lekove i unapredile ostale mere koje su sugerisane u ovom vodiču, lokalne vlasti treba da obezbede adekvatno finansiranje da bi podržale gore opisane mere. Snažni institucionalni odgovori na seksizam u lokalnoj vlasti zahtevaju namenske fondove i ljudske resurse. Na primer potrebno je obezbediti službenike ili referente nadležne za utvrđivanje odgovornosti, obuku i podizanje svesti, treba razvijati procese i doneti kodekse ponašanja, istraga i izveštavanje ne mogu biti na odgovarajući način primenjeni ako ne postoje dovoljna i konzistentna sredstva koja su u te svrhe opredeljena.

Na Kosovu* postoje resursi koji su opredeljeni za rad mehanizama za postizanje ravnopravnosti polova na lokalnom nivou, ali nema dovoljno informacija kada je reč o finansiranju onoga što je potrebno za rešavanje internih pritužbi. Obratite pažnju na to da su ti resursi potrebni za interne mere koje bi trebalo preduzeti u borbi protiv seksizma u lokalnoj vlasti i odvojeni su od resursa koji su potrebni za odgovore na seksualno uznemiravanje i nasilje koji se daju u domenu javne politike (tj. finansiranje zaštitnih mera i medicinskih potreba). Rodno odgovorno budžetiranje (GRB), tj. urodnjavanje fiskalnih procesa na Kosovu* predstavlja zakonski zahtev.⁷² GRB nalaže da se osigura da razlozi za zabrinutost žena i muškaraca budu integrisani u budžetsko planiranje, distribuciju, nadzor, kao i proces evaluacije, i to u svim sektorima, ekonomskim kategorijama i po svim budžetskim linijama. Međutim, GRB nije u potpunosti institucionalizovan na Kosovu* i većina lokalnih budžetskih organizacija i budžetskih organizacija na centralnom nivou ne primenjuje GRB.⁷³ GRB ima potencijal da pojača rodnu ravnopravnost, da se bori protiv seksizma i da, u celini uzev, obezbedi transparentniju, efikasniju i efektivniju upotrebu novčanih sredstava samo ako se valjano primeni.

Promovisanje rodne ravnopravnosti u vlastima na lokalnom nivou putem konkretnih mera

Specifične strategije za borbu protiv seksizma u lokalnoj vlasti koje su gore sugerisane uspeće samo ako budu praćene naporima za hvatanje ukoštac sa osnovnim uzrocima seksizma tako što će se promovisati veća rodna ravnopravnost u lokalnoj vlasti. U ovom završnom odeljku Vodiča dajemo kratak pregled nekih ključnih mera za promovisanje ravnopravnosti polova i rodne ravnopravnosti u lokalnoj vlasti.

Donošenje privremenih posebnih mera (TSM) za lokalnu vlast

Privremene posebne mere (TSM) „imaju za cilj da se ubrza poboljšanje položaja žena kako bi se postigla njihova suštinska jednakost s muškarcima, kao i da se utiče na strukturne, društvene i kulturne promene neophodne za ispravljanje prošlih i sadašnjih oblika i posledica diskriminacije žena, kao i da im se obezbedi kompenzacija za neravnopravnost i štetu koju su pretrpele.”⁷⁴

Kvota za pripadnike određenog pola (što je najpoznatiji oblik TSM) pokazale su se efikasnim za povećanje zastupljenosti žena u izabranim telima u celom svetu. Te kvote mogu biti zakonom utvrđene ili dobrovoljne. Postoje dva oblika zakonom utvrđenih kvota: kandidatske kvote i rezervisana mesta. Kao što samo ime kaže, kandidatske kvote jemče ravnopravniju polnu ravnotežu među kandidatima, ali ne obezbeđuju ispunjenje cilja. Kvote koje se odnose na rezervisana mesta utvrđuju određenu srazmeru mesta za slabije zastupljeni pol, čime se jemči minimalni nivo zastupljenosti. Kosovo* primenjuje sistem polnih kvota otkako je prvi put sprovelo opšte i lokalne izbore. U tom periodu su ustanovljena dva tipa kvota: tokom 2001. i 2004. godine 33% od prvih 67% kandidata na kandidatskim listama morale su da budu žene, dok su u 2000. i narednim godinama sve do 2015. žene morale da čine 30% ukupnog broja svih nominovanih kandidata. Te kvote su bile primenljive samo za parlamentarne izbore i izbore za lokalne skupštine opština.⁷⁵

Kosovo* se trenutno nalazi u izazovnom položaju kada je reč o primeni zakonom propisanih polnih kvota. Postoje dva zakona u kojima se pominju te kvote za centralno i opštinsko predstavništvo, ali ti zakoni nisu međusobno usklađeni sve do danas. S jedne strane, postoji Zakon o opštim izborima, koji propisuje da stranačke liste moraju u svom sastavu imati barem 30% muškaraca, odnosno žena, te da najmanje 30% poslanika u Parlamentu moraju biti pripadnici slabije zastupljenog pola. Slično tome, Zakon o lokalnim izborima propisuje da kandidatske liste moraju sadržati barem 30% pripadnika slabije zastupljenog pola. Štaviše, Centralna izborna komisija mora se postarati da se na tim listama primenjuju kvote kako bi same liste mogle da budu potvrđene. S druge strane, Zakon o ravnopravnosti polova (LGE) utvrđuje kvotu na 50% u svim zakonodavnim, izvršnim i javnim institucijama. Do dana današnjeg primenjuje se samo kvota od 30% uprkos naporima raznih lobističkih grupa da to stanje promene.

Ipak, zahtev za 30% je bio uspešan u tom smislu što je na osnovu njega osigurano da su žene zastupljene na centralnom i lokalnom nivou, što je izazvalo pozitivnu političku promenu. Ti pozitivni rezultati bili su posebno evidentni na poslednjim opštim izborima, koji su održani u februaru 2021. godine, kada su od 120 poslaničkih mesta žene osvojile 43 mesta. Štaviše, 34 od te 43 žene osvojile su svoja poslanička mesta, a da uopšte nije bilo potrebno da se u njihovom slučaju primeni kvota. To je veliko poboljšanje u odnosu na lokalne izbore održane 2017. godine, kada je od ukupnog broja žena koje su se kandidovale na izborima za odbornike u skupštinama opština izabrano samo njih 15%, od čega svega 5,67% bez kvota.⁷⁶

Kvota su samo jedna vrsta TSM koja se može primeniti da bi se poboljšala zastupljenost žena. Drugi pristupi obuhvataju sledeće:

- posebne medijske kampanje i zalaganje;
- programi za razvoj kapaciteta žena koje se kandiduju i izabranih funkcionerki;
- podrška finansiranju kampanje žena koje se kandiduju za neku funkciju;
- dobrovoljne stranačke kvote.

Ostale strukturne reforme i sektorske politike

Pored zakonodavnih promena u izbornim zakonima i sistemima, postoje i mnoge inicijative koje se mogu pokrenuti na lokalnom nivou da bi se poboljšala ravnopravnost polova i da bi se, samim tim, vodila borba protiv seksizma. To obuhvata mere koje preduzimaju neposredno lokalne vlasti, kao i mere koje preduzimaju nacionalna i regionalna tela na planu rukovođenja lokalnim vlastima, kao što su:

Uvesti ograničenje mandata. Vremensko ograničenje mandata odbornika podstiče promene na funkcijama i otvara novi prostor u kome žene mogu da se uključe u izbornu utakmicu. Predlozi za vremensko ograničenje mandata mogu se primeniti tako da se onima koji sada obavljaju tu funkciju omoguću dovoljno vremena da ostvare svoje političke ciljeve.

Promovisati rodno ravnopravne uslove rada za predsednike opština i članove opštinskih veća ili saveta. To može obuhvatiti uvođenje programa porodijskog odsustva, obezbeđivanje dečje zaštite ili pokrivanje troškova dečje zaštite za članove opštinskih veća, omogućavanje daljinskog učestvovanja na sastancima i pojačano korišćenje tehnologije u prilagođavanju radnog mesta, kao i preispitivanje vremena u kome se održavaju sastanci (izbegavanje večernjih sastanaka) kako bi se funkcionerima koji moraju da se staraju o porodici bilo omogućeno da prisustvuju svim sastancima.

Usvojiti sektorske politike u vezi s ravnopravnošću polova na rukovodećim funkcijama. Lokalni saveti i opštine mogu prilagoditi sektorsku politiku kako bi se njome promovisala ravnopravnost polova kroz različite aktivnosti, između ostalog tako što će se osigurati uravnoteženi odnos u svim odborima i jednaka zastupljenost na rukovodećim funkcijama.

Proaktivno zapošljavanje. Lokalne vlasti treba javno da promovišu polno uravnoteženo zapošljavanje pre nego što započne predizborni period kako bi na taj način podsticale ravnopravnu zastupljenost. To može podrazumevati ciljano podizanje nivoa svesti i organizovanje informativnih sesija.

Koordinator za rodnu ravnopravnost (Gender focal point). Određivanje koordinatora za rodnu ravnopravnost ili imenovanje odbora za različitost u lokalnoj vlasti može poslužiti kao mehanizam za unapređenje nadzora i praćenja i pokretanje novih inicijativa.

Na primer, LGE utvrđuje jasnu obavezu svih ministarstava i opština da odrede službenike za rodnu ravnopravnost. Dužnosti i odgovornosti službenika za rodnu ravnopravnost obuhvataju sledeće: koordinaciju sprovođenja Zakona o rodnoj ravnopravnosti i kosovskog Programa za rodnu ravnopravnost, uključivanje rodne integracije (urodnjavanja) i rodno osetljivog budžetiranja u izradu i sprovođenje politike, saradnja sa Agencijom za ravnopravnost polova i drugim relevantnim akterima u oblasti rodne ravnopravnosti, priprema godišnjeg izveštaja o sprovođenju Kosovskog programa za rodnu ravnopravnost, kao i drugih izveštaja koji se dostavljaju Agenciji i sprovođenje drugih mera predviđenih LGE.⁷⁷ To obuhvata mere u pogledu jednakih mogućnosti i zastupljenosti. Sva ministarstva i opštine na Kosovu* imaju koordinateure za rodnu ravnopravnost koji pohađaju redovnu obuku u organizaciji Agencije za rodnu ravnopravnost i ženskih organizacija civilnog društva o pitanjima koja su relevantna za njihove dužnosti i obaveze.

Obuka. Redovne aktivnosti na planu obuke za predsednike opština i lokalne odbornike, bilo da se te obuke odvijaju onlajn ili u neposrednom kontaktu, mogu pomoći da se poboljša njihova sposobnost prepoznavanja seksizma i borbe protiv njega i omogućiti im da budu bolje opremljeni i osposobljeni da razviju respozivnu lokalnu sektorsku politiku koja unapređuje ravnopravnost kako u zajednici, tako i u instituciji u kojoj rade.

Korišćenje rodno inkluzivnog jezika u javnim dokumentima. Evropska unija definiše rodno inkluzivan jezik kao „generički (opšti) pojam koji obuhvata upotrebu neseksističkog jezika, inkluzivnog jezika i rodno nediskriminatornog jezika. Svrha rodno neutralnog jezika jeste da se izbegne izbor reči koji bi se mogao tumačiti kao pristrasan, diskriminatoran ili ponižavajući impliciranjem da jedan pol ili društveni rod predstavlja normu. Upotrebom rodno nediskriminatornog i inkluzivnog jezika takođe se potpomaže smanjenje rodnih stereotipa, promovišu se društvene promene i doprinosi se postizanju rodne ravnopravnosti.”⁷⁸ Načelo rodno inkluzivnog jezika treba primenjivati u svim javnim dokumentima i u internoj politici i komunikaciji na svim nivoima vlasti.

Za dodatne primere vidi:

Gender in Local Government: A Sourcebook for Trainers (Program Ujedinjenih nacija za ljudska naselja, 2008)

https://www.un.org/womenwatch/directory/pdf/Source_BK_9-May.pdf

Manual for Gender Equality at The Local Level. (OEBS 2015).

<https://www.osce.org/bih/216636>

Zaključak

Da bi se stalo na put seksizmu u lokalnoj vlasti neophodni su usredsređeni napori izabranih lokalnih predstavnika u partnerstvu sa civilnim društvom, organima reda i regionalnim i centralnim vlastima. Polazeći od pouzdanih podataka, jasno utvrđenih ciljeva i zajedničkog razumevanja obima i prirode tog problema, lokalne vlasti mogu da donesu čitav niz strategija za hvatanje ukoštac sa samim postojanjem seksizma i za promovisanje polne i rodne ravnopravnosti u lokalnoj politici.

Lokalne i regionalne vlasti mogu da dokažu svoje opredeljenje za ukidanje seksizma tako što će razvijati adekvatne strukture i sektorske politike za borbu protiv seksizma i što će promovisati ravnopravnost u svojim institucijama. Opredeljivanje dovoljnih resursa i kadrovsko popunjavanje struktura nadležnih za utvrđivanje odgovornosti osigurava sprovođenje i realizaciju tih opredeljenja. Time što se posvećuju transparentnoj praksi i stvaranju rodno inkluzivnih institucionalnih kultura lokalne vlasti grade poverenje javnosti i postaju znatno sposobnije da uspešno realizuju uloge koje su im poverene.

Napomene

- ¹ Savet Evrope, Preporuka CM/Rec(2019)1 Komiteta ministara zemljama članicama o sprečavanju i borbi protiv seksizma. <https://rm.coe.int/prems-055519-gbr-2573-cmrec-2019-1-web-a5/168093e08c>
- ² Ibid.
- ³ iKnow Politics. e-Discussion on Women's Participation in Local Government, Februar-mart 2018. <https://www.iknowpolitics.org/en/discuss/e-discussions/womens-participation-local-government>
- ⁴ Ibid., str.24.
- ⁵ Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa, Women and politics in Kosovo: were the local elections a missed opportunity? 19. novembar 2021. <https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/Kosovo/Women-and-politics-in-Kosovo-were-the-local-elections-a-missed-opportunity-213407>
- ⁶ Development for Democracy, Inclusion of Women in Decision-Making and Local Governance in Kosovo, str.11, 15 i 16. https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2019/09/D4D_PI_19_ENG_FINAL_web.pdf
- ⁷ United Nations Kosovo* Team, Sustainable Development Goals. <https://kosovoteam.un.org/en/sdgs>
- ⁸ Skupština Kosova, http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/2018_01_30_Resolution_06_R_001.pdf
- ⁹ Ustav Republike Kosovo, član 22. https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/10/1.CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf
- ¹⁰ Evropska unija, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Evropske zajednice za atomsku energiju, s jedne strane, i Kosova*, s druge strane. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A0316\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A0316(01)&from=EN)
- ¹¹ Ustav Republike Kosovo, član 22. https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/10/1.CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf
- ¹² Ustav Republike Kosovo. https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/10/1.CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf
- ¹³ Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo. https://www.kqz-ks.org/wp-content/uploads/2017/12/LAW_NO_03_L-073_ON_GENERAL_ELECTIONS_IN_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf
- ¹⁴ Zakon o lokalnim izborima u Republici Kosovo. https://www.kqz-ks.org/wp-content/uploads/2017/12/LAW_NO_03_L-072_ON_LOCAL_ELECTIONS_IN_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf
- ¹⁵ Zakon o ravnopravnosti polova Republike Kosovo. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10923>
- ¹⁶ Zakon o zaštiti diskriminacije Republike Kosovo. <http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-021%20a.pdf>
- ¹⁷ Program Kosova za rodnu ravnopravnost 2020-2024. <https://abgj.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/AGE%20Kosovo%20Program%20for%20Gender%20Equality%202020-2024.pdf>
- ¹⁸ Tekst koji sledi prilagođen je iz dokumenta Kanadskog saveza javnih službenika (CUPE), Stop Harassment: A Guide for CUPE Locals, 14. avgust 2018. <https://cupe.ca/stop-harassment-guide-cupe-locals-1>
- ¹⁹ Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, Izveštaj Generalnog sekretara o privremenoj administrativnoj misiji Ujedinjenih nacija na Kosovu, 2018, str. 8, <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/s-2018-407.pdf>.
- ²⁰ Nacionalni demokratski institut (NDI) Kosova*, Kosovo's Vibrant Democracy: Closing the Deficit in Women's Full Participation, 2021. https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Report%20-%20Kosovo%27s%20Vibrant%20Democracy%20Closing%20the%20deficit%20in%20women%27s%20full%20participation_1.pdf
- ²¹ Ibid. str. 30.
- ²² Agencija za ravnopravnost polova, Predstavlanje žena u štampanim medijima 2010-2011, str. 26. <https://abgj.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Publikimet%20ABGJ/AGE%20Presentation%20of%20women%20in%20the%20print%20media.pdf>
- ²³ Agencija za ravnopravnost polova, Program Kosova za rodnu ravnopravnost, str. 43. <https://abgj.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/AGE%20Kosovo%20Program%20for%20Gender%20Equality%202020-2024.pdf>
- ²⁴ Evropska komisija, Kosovo* 2020 Report, str. 8. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/kosovo_report_2020.pdf

- ²⁵ Demokratski institut Kosova, Report from Media Monitoring During the Election Campaign: Elections for the Assembly of Kosovo, 2021. <https://kdi-kosova.org/wp-content/uploads/2021/04/Raporti-i-Monitorimit%C3%AB-Mediave-Gjat%C3%AB-Fushat%C3%ABs-Zgjedhore-Eng-03.pdf>
- ²⁶ Ibid. str.14
- ²⁷ NDI, Kosovo's Vibrant Democracy: Closing the Deficit in Women's Full Participation, 2021, str. 57 https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Report%20-%20Kosovo%27s%20Vibrant%20Democracy%20Closing%20the%20deficit%20in%20women%27s%20full%20participation_1.pdf
- ²⁸ Ibid., str. 7.
- ²⁹ Kosovska ženska mreža (KWN), A Seat at the Table, 2021, str. 101 i 102. <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2021/04/KWN-A-Seat-at-the-Table-ENG.pdf>
- ³⁰ Vidi Smernice i obrazac za procenu uticaja ravnopravnosti koje je razradila organizacija Ujedinjenog Kraljevstva za istraživanje i inovacije (UK Research and Innovation - UKRI). <https://bbsrc.ukri.org/documents/equality-impact-assessment-guidance-template-pdf/>
- ³¹ Savet Evrope, Preporuka CM/Rec(2019)1 Komiteta ministara zemljama članicama o sprečavanju i borbi protiv seksizma. <https://rm.coe.int/prems-055519-gbr-2573-cmrec-2019-1-web-a5/168093e08c>
- ³² Ministarstvo za lokalnu upravu, Sistem za upravljanje učinkom opština. https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2021/05/Dokumenti-Kryesor-i-Sistemit-te-Menaxhimit-te-Performances-Komunale-_designed-18.02.2021.pdf
- ³³ LGE, član 5.1.8 i 23.5. https://equineteurope.org/wp-content/uploads/2019/10/Annex-LAW_NO_05_L-020_ON_GENDER_EQUALITY.pdf
- ³⁴ Republika Kosovo, Uredba (GRK) br. 12/2016 o dužnostima i odgovornostima nadležnih službenika za ravnopravnost polova u ministarstvima i opštinama, član 10. <https://abgj.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Legjislacioni/ABGJ%20RREGULLORE12-2016%20ZBGJ.pdf>
- ³⁵ Vlada kosova, Strategija bolje regulative 2.0 za Kosovo 2017-2021, <https://mpb.rks-gov.net/ap/desk/inc/media/44370786-C3B2-410D-9BB5-7E42B8AE6516.pdf>
- ³⁶ Agencija za ravnopravnost polova Republike Kosovo, Priručnik za procenu uticaja rodne ravnopravnosti. <https://abgj.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Publikimet%20ABGJ/Gender%20Equality%20Imapact%20Assessment%20Manual.pdf>
- ³⁷ Zakon o ravnopravnosti 2010, 11:1. Bivši predsednik britanske vlade Dejvid Kameron (David Cameron) govorio je na godišnjoj konferenciji Konfederacije britanske industrije i saopštio da departmani vlade više neće morati da sprovedu EIA. Te procene se u mnogim regionima i dalje donose na dobrovoljnoj bazi.
- ³⁸ KWN. <https://womensnetwork.org/programs/women-in-politics-and-decision-making/>
- ³⁹ <https://www.weekofwomen.org/2019/eng/index.php#landingpage>
- ⁴⁰ Evropski institut za rodnu ravnopravnost, "Bringing Young Women into Politics: The Project 'From Woman to Woman' (Portugal)". Evropski institut za rodnu ravnopravnost, 2015. <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/good-practices/portugal/bringing-young-women-politics-project-woman-woman>
- ⁴¹ SIT – Centar za savetovanje, socijalne usluge i istraživanje, Young men initiative. <https://sit-ks.org/young-men-initiative/>
- ⁴² OECD, "Engaging with men and masculinities in fragile and conflict-affected states", OECD Development Policy Papers, br. 17, Izdavaštvo OECD, Pariz, 2019. <https://doi.org/10.1787/36e1bb11-en>.
- ⁴³ Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Saveta Evrope, Komitet za upravljanje, Izveštaj CG35(2018) o transparentnosti i otvorenoj vlasti, 7. novembar 2018. <https://rm.coe.int/transparency-and-open-government-governance-committee-rapporteur-andre/16808d341c>
- ⁴⁴ Veb-sajt Open Government Partnership. <https://www.opengovpartnership.org/>
- ⁴⁵ Veb-sajt Open Government Partnership Kosova. [https://ogpkosova.org/#:~:text=Open%20Government%20Partnership%20\(OGP\).&text=The%20National%20Action%20Plan%20will,main%20catalysts%20of%20the%20initiative](https://ogpkosova.org/#:~:text=Open%20Government%20Partnership%20(OGP).&text=The%20National%20Action%20Plan%20will,main%20catalysts%20of%20the%20initiative)
- ⁴⁶ Mreža Udruženja lokalnih vlasti Jugoistočne Evrope (NALAS), 2019. <http://www.nalas.eu/Event/Details/Forum19>
- ⁴⁷ Mreža žena u lokalnoj vlasti Komonvelta, 2020. <https://www.clgf.org.uk/what-we-do/women-in-local-government/>
- ⁴⁸ Federacija kanadskih opština. <https://fcm.ca/en/programs/women-in-local-government>
- ⁴⁹ Ujedinjeni gradovi i lokalne vlasti Afrike (UCLG Afrika). <https://www.uclga.org/>
- ⁵⁰ Kosovska ženska mreža (KWN), „Kosovska Skupština unela nasilje u porodici u Krivični zakonik“, 1. avgust 2018. <https://womensnetwork.org/the-kosovo-assembly-includes-domestic-violence-in-the-criminal-code/>

- ⁵¹ KWN, A Seat at the Table, 2021, str. 72 i 73. <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2021/04/KWN-A-Seat-at-the-Table-ENG.pdf>
- ⁵² Ibid.
- ⁵³ Grupa eksperata za akciju protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO) Opšta preporuka br. 1 o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama, usvojena 20. oktobra 2021. <https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147>
- ⁵⁴ Prishtina Insight, <https://prishtinainsight.com/coding-against-harassment/>
- ⁵⁵ No Second Chances podcast. <https://nosecondchances.ca/the-podcast/>
- ⁵⁶ Governing podcast. <https://www.governing.com/23-percent-podcast>
- ⁵⁷ Vodič za opštinske odbornike u Ontariju, 2018. <https://www.ontario.ca/document/ontario-municipal-councillors-guide-2018/2-accountability-and-transparency>
- ⁵⁸ Uredba Vlade Gruzije br. 200 „O definisanju opštih pravila etike i ponašanja u javnim institucijama“, članovi 11. stav 3, 14. i 15. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3645402?publication=0>.
- ⁵⁹ Kodeks ponašanja opštine Bagdati, članovi 14. i 15, dostupno na gruzijskom: <https://www.baghdati.gov.ge/wp-content/uploads/2021/06/baghdathis-munitsipalitetis-ethikis-kodeqsi-bolo-varianti-gvantsa.pdf>; Kodeks ponašanja opštine Vani, članovi 14. i 15, dostupno na gruzijskom: <https://rb.gy/qnyows>
- ⁶⁰ Prilagodeno iz Vodiča za opštinske odbornike Ontarija, 2018. <https://www.ontario.ca/document/ontario-municipal-councillors-guide-2018/2-accountability-and-transparency>
- ⁶¹ Vlada Zapadne Australije, Panel za standarde u lokalnoj vlasti. <https://www.dlgsc.wa.gov.au/local-government/local-governments/compliance-and-governance/local-government-standards-panel>
- ⁶² Gruzijaska Povelja novinarske etike. <https://www.qartia.ge/en>
- ⁶³ Gruzijaska Povelja novinarske etike, Smernice za izveštavanje o rodnim pitanjima, 25. jul 2017. Dostupno na gruzijskom: <https://www.qartia.ge/ka/sakhelmdzghvanelo-tsesebi1/article/34573-genderuli-sakithkhebis-gashuqeba>.
- ⁶⁴ Komesar za integritet, Izveštaj o istrazi vođenoj na osnovu pritužbe da je zamenik gradonačelnik Michael Di Biase prekršio odredbe kodeksa ponašanja #011717(F) od strane. https://www.vaughan.ca/council/minutes_agendas/Agendaltems/SPCW0523_17_1.pdf
- ⁶⁵ Ballington, J., Bardall, G., & Borovsky, G., 2017. Preventing Violence Against Women in Elections: A Programming Guide. UN Women. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/11/preventing-violence-against-women-in-elections>.
- ⁶⁶ Evropska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava. <https://ennhri.org/our-members/kosovo/>.
- ⁶⁷ Zakon o Ombudsmanu, član 7. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10922>
- ⁶⁸ Institucija Ombudsmana. <https://oik-rks.org/en/about-us/>
- ⁶⁹ Podaci dobijeni od institucije Ombudsmana, 17. novembar 2021.
- ⁷⁰ Institucija Ombudsmana, Godišnji izveštaj za 2019, str. 79. <https://www.oik-rks.org/wp-content/uploads/2020/04/1-SHQ-RAPORTI-VJETOR-2019.pdf>
- ⁷¹ Krivični zakonik Republike Kosovo, član 183. <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/A5713395-507E-4538-BED6-2FA2510F3FCD.pdf>
- ⁷² Zakon o ravnopravnosti polova Kosova, član 5.1.5
- ⁷³ Kosovska ženska mreža, Kosovo Gender Analysis. <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/womens-network.pdf>
- ⁷⁴ Opšta preporuka br. 25, o članu 4. stav 1. Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije nad ženama, o privremenim posebnim merama. [https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20\(English\).pdf](https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20(English).pdf)
- ⁷⁵ Centralna izborna komisija, Izbori na Kosovu 2000-2014, str. 13. https://www.kqz-ks.org/wp-content/uploads/2018/02/Zgjedhjet-ne-Kosove-2000-2014_en.pdf
- ⁷⁶ NDI, (In)Gender Equality in Local Level Decision-Making. str. 49. https://www.ndi.org/sites/default/files/Women_Representation_3_Gjuhet_Print.pdf
- ⁷⁷ LGE, član 12. https://equineteurope.org/wp-content/uploads/2019/10/Annex-LAW_NO_05_L-020_ON_GENDER_EQUALITY.pdf
- ⁷⁸ Rodno neutralan jezik u Evropskom parlamentu, 2018 https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/151780/GNL_Guidelines_EN.pdf

Sprečavanje i borba protiv seksizma u lokalnoj politici suštinski su važni za garantovanje ravnopravnog učestvovanja žena i muškaraca i omogućavanje zastupljenosti njihovih perspektiva u lokalnoj politici.

Ovaj vodič predstavlja konkretne mere za borbu protiv seksizma na lokalnom nivou i staranje o tome da žene imaju aktivnu i sadržajnu ulogu u procesu odlučivanja. Vodič je namenjen lokalnim vlastima i njihovim nacionalnim udruženjima, kao i mogućim metama seksističkog nasilja i rodno zasnovane diskriminacije kao što su žene koje kao kandidatkinje učestvuju na izborima i žene koje su nosioci funkcija u lokalnoj vlasti.

Za borbu protiv seksizma u lokalnoj vlasti potrebni su usredsređeni naponi svih nivoa upravljanja u partnerstvu sa organima reda i civilnim društvom. Pomoću praktičnih koraka kao što su prikupljanje pouzdanih podataka, podizanje svesti i izgradnja kapaciteta moguće je izgraditi zajedničko razumevanje obima i prirode tog problema. Ukupno uzev, jasno utvrđeni ciljevi i čvrsto opredeljenje javnih vlasti, praćeno dovoljnim resursima za obezbeđivanje odgovornosti omogućiće stvaranje transparentnih struktura, rodno inkluzivne institucionalne kulture i veće ravnopravnosti.

SRP

www.coe.int

Savet Evrope je vodeća organizacija za zaštitu ljudskih prava na evropskom kontinentu. Okuplja 47 država članica, među kojima su sve zemlje članice Evropske unije. Kongres lokalnih i regionalnih vlasti je institucija Saveta Evrope, zadužena za jačanje lokalne i regionalne demokratije u svojim zemljama članicama. Sastavljen je od dve komore – Komore lokalnih vlasti i Komore regiona – i tri komiteta koji okupljaju 648 izabranih zvaničnika, predstavljajući više od 150.000 lokalne i regionalne vlasti.

The Congress

Le Congrès

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE